

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Niklas Mårtensson

Calle och utlämningsjuridiken

Den europeiska arresteringsordern ur ett svenskt
perspektiv.

Examensarbete
20 poäng

Handledare: Per Ole Träskman

Ämnesområde: Straff- och processrätt

Termin 9
HT 2005

Innehåll

SAMMANFATTNING	5
FÖRORD	7
FÖRKORTNINGAR	8
1 INLEDNING	9
1.1 Syfte och frågeställningar	9
1.2 Avgränsningar	10
1.3 Metod och material	10
1.4 Disposition	11
2 UTLÄMNING – HISTORISKT OCH I ALLMÄNHET	12
2.1 Inledning	12
2.2 Syftet med utlämning	13
2.3 Jurisdiktion	13
2.4 Villkor för utlämning	15
2.4.1 Dubbel straffbarhet	15
2.4.2 Förbud mot utlämning av egna medborgare	16
2.4.3 Specialitetsprincipen	18
3 INTERNATIONELLA ÖVERENSKOMMELSER – 1996 ÅRS EU-KONVENTION OM UTLÄMNING	20
3.1 Dubbel straffbarhet	20
3.2 Förbud mot utlämning av egna medborgare	21
3.3 Specialitetsprincipen	23
4 EUROPEISKA ARRESTERINGSORDERN	24
4.1 Inledning	24
4.2 Lagens innehåll	26
4.2.1 Förfarandet	27
4.2.2 Principen om ömsesidigt erkännande	29
4.2.3 Tillämpningsområdet	30
4.2.4 Förutsättningar för överlämnande	30

4.2.4.1	Dubbel straffbarhet	30
4.2.4.2	Förbud mot utlämning av egna medborgare	32
4.2.4.3	Specialitetsprincipen	33
4.2.5	Hinder mot överlämnande	34
4.2.5.1	Hinder hänförliga till själva ansökan LAO 2:3	34
4.2.5.2	Hinder hänförliga till personen LAO 2:4	36
4.2.5.3	Hinder hänförliga till gärningen LAO 2:5	37
4.2.5.4	Hinder hänförliga till personens medborgarskap LAO 2:6	38
4.2.5.5	Särskilt om livstidsstraff	39
4.3	Särskilt om lagrådets kritik	39
5	PRAKTISK FALLSTUDIE – FALLET CALLE J	41
5.1	Inledning	41
5.2	Calle och utlämningslagen	41
5.3	Calle och arresteringsordern	42
5.4	Analys	46
5.4.1	Är målet res judicata?	46
5.4.2	Principen om ömsesidigt erkännande	47
6	ARRESTERINGSORDERN I EUROPA	48
6.1	Inledning	48
6.2	Lagprövning i vissa medlemsstater	48
6.2.1	Tyskland	48
6.2.2	Polen	49
6.2.3	Belgien	49
6.2.4	Tjeckien	49
6.2.5	Cypern	50
6.3	Arresteringsordern i Sverige	50
7	JÄMFÖRELSE – FRÅN UTLÄMNING TILL ÖVERLÄMNANDE	53
7.1	Inledning	53
7.2	Dubbel straffbarhet	53
7.3	Utlämning av egna medborgare	53
7.4	Specialitetsprincipen	54
7.5	Övriga jämförelser	54
8	KOMMENTARER OCH SYNPUNKTER	56
	LITTERATURFÖRTECKNING	59

Sammanfattning

Sveriges första lag som behandlar utlämning stammar från 1957. Lagen har modifierats flera gånger sedan dess, i stor utsträckning till följd av Sveriges överenskommelser med andra stater. Längst har utlämningssamarbetet kommit med de andra nordiska staterna dit svenska medborgare har kunnat utlämnas sedan flera år. I och med Sveriges inträde i EU och framförallt genom tillträdet till Schengenavtalet har de europeiska gränserna öppnats och inom unionen har gränserna mer eller mindre suddas ut. Möjligheterna för varor och personer att färdas fritt inom unionen har underlättats enormt vilket för med sig att även brottsligheten blivit mer gränsöverskridande. Idag är det mer eller mindre en slump var i unionen en efterlyst person lever eller påträffas. Således arbetar EU ständigt med att förenkla och effektivisera brottsbekämpningen inom EU, dels för att beivra brottsligheten men även för att öka rättssäkerheten. Arbetet har bland annat resulterat i en konvention om utlämning från 1996 och senare i ett rambeslut om en europeisk arresteringsorder. Rambeslutet har idag implementerats i hela unionen även om respektive lands därpå byggande lag på sina håll har ifrågasatts av både privatpersoner, intresseorganisationer och myndigheter. I några länder är bestämmelserna i viss mån ”lagda på is” i väntan på ändringar i konstitutioner och andra lagar.

Den nya lagen påverkar det svenska utlämningsinstitutet på i huvudsak tre områden. Främst förändras möjligheten att utlämna svenska medborgare men även kravet på dubbel straffbarhet och specialitetsprincipen förändras. Att svenska medborgare kan utlämnas till andra stater är på många sätt kontroversiellt och en känslig fråga. Dock ligger det i linje med och är konsekvent med viljan att skapa ett Europa med öppnare gränser, enklare och effektivare rörlighet och bättre möjligheter att leva och verka var som helst inom unionen. Även för brottsligheten har möjligheten att röra sig fritt inom unionen ökat och det är idag mer eller mindre en slump var en eftersökt person påträffas. Medborgarskapets betydelse minskar i takt med att vistelseortens ökar. Sedermera har varken det ena eller det andra givits någon egentlig betydelse.

I juli 2004 avgjordes det mål angående den europeiska arresteringsordern som har fått mest uppmärksamhet i media. Fallet gällde en, vid tiden för det eventuella brottet, artonårig svensk pojke som var misstänkt för att ha knivskurit en grekisk man på ön Kos i Grekland. Svensken begärdes först utlämnad i enlighet med 1996 års EU-konvention om utlämning för brott men begäran drogs i praktiken tillbaka. När både Sverige och sedermera även Grekland ett par månader senare hade anslutits till samarbetet med den europeiska arresteringsordern begärde grekiska myndigheter svensken istället överlämnad, en begäran som också verkställdes.

Arresteringsorderns första tid i Europa har nu utvärderats av regeringen och det nya systemet verkar fungera relativt problemfritt. Trots detta är det inte

troligt att samarbetet kring brottsbekämpning kommer att avstanna. Framförallt inom Norden, som hade ett väl utvecklat utlämningssamarbete redan innan systemet med en europeisk arresteringsorder togs i bruk, fortsätter utvecklingen av utlämningssamarbetet och i detta nu arbetar regeringen med ett förslag på en lag om en nordisk arresteringsorder.

Förord

Jag hade aldrig tänkt att jag skulle bli jurist. Jag satte jur kand-programmet högst upp på min ansökan till VHS bara för att se hur bra reservplats jag skulle få. Nästan sex år senare är det med stor förvirring jag inser att jag snart har blivit en formellt sett fullfjädrad lagvängare, bara en hårsån högre på den moraliska trappstegen än bostadsmäklare.

För hjälp och stöd på vägen tackar jag David Acebo och Martin Håkansson; håll ryggen fri och ångesten stången.

Tack även till Gunnar Bergholtz och Ingela Brandt samt till min mamma som bland annat har finansierat.

Malmö, den 7 mars 2006

Niklas Mårtensson

Förkortningar

AllmL	Lag (1957:668) om utlämning för brott
BrB	Brottsbalken (1962:700)
EKMR	Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska unionen
FAO	Förordning (2003:1178) om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.
HD	Högsta domstolen
LAO	Lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avd. 1
NordL	Lag (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge
Prop.	Regeringens proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RF	Regeringsformen
SIS	Schengens informationssystem
SvJT	Svensk Juristtidning
SÖ	Sveriges överenskommelser med främmande makt
1996 års konvention	Konventionen 1996 om utlämning mellan Europeiska unionens medlemsstater

1 Inledning

Sommaren 2001 knivskär en man i 25-årsåldern svårt på en bakgata på semesterön Kos i den grekiska övärlden. Samtidigt befinner sig den då 18-årige Calle J på semester på ön tillsammans med några kompisar. I juli 2001 grips Calle under dramatiska omständigheter på ett hotellrum i huvudstaden Aten.

Den knivskadade mannen pekar ut Calle som gärningsman och en DNA-analys visar att mannens blod finns på en av Calles tröjor. Calle begärs då häktad mot sitt nekande. Själv hävdar han att han själv blivit överfallen av två för honom okända män och att han då blev knivskuren i armen. Calle sitter frihetsberövad i över 200 dagar i väntan på rättegång innan han släpps mot borgen i februari 2002 då han också lämnar landet.

Under sommaren 2002 kallar den grekiska domstolen till rättegång som är tänkt att starta i oktober samma år men Calle vägrar att inställa sig. Han begärs då utlämnad av de grekiska myndigheterna men denna begäran avslås i juni 2004 på grund av att ansökan anses ofullständig.

I juli 2004 antar Grekland den lag om europeisk arresteringsorder som bygger på ett rambeslut från EU och som sedan dess är gällande i alla EU-länder som är anslutna till Schengenavtalet. Under hösten 2004 skickar de grekiska myndigheterna en sådan arresteringsorder till Sverige och begär på så sätt att Calle ska överlämnas till Grekland.

1.1 Syfte och frågeställningar

När det uppdagades att en svensk medborgare kunde komma att utlämnas från Sverige till Grekland, som misstänkt för ett brott begånget där, utbröt ett mindre ramaskri i svensk massmedia. Senare, när det visade sig att den svenske medborgaren dessutom skulle kunna utlämnas med stöd av den lag om en europeisk arresteringsorder som nyligen antagits av riksdagen, trots relativt kraftig kritik från lagrådet, var justitiemordet i det närmaste ett faktum. Det ansågs stötande att en svensk riskerade att hamna inför rätta i ett rättssystem som framställdes som i det närmaste obefintligt och att svensken skulle kunna hamna i ett grekiskt fängelse som troligen härjades av svält, misshandel, gängbråk och andra missförhållanden. Kanske hade man rätt i att det grekiska rättssystemet inte fungerade som det borde och i att grekiska fängelser inte kan jämföras med svenska eller kanske inte. Den här uppsatsen tar inte ställning i den frågan utan handlar om själva överlämnandet av en svensk medborgare till en annan EU-stat. Den handlar om den nya lagen om en europeisk arresteringsorder och vilken betydelse, om någon, denna lag hade för utlämnandet av Calle J och hur situationen hade sett ut utan en sådan lag.

Vidare är syftet att undersöka hur man argumenterar för att exempelvis frånga förbudet om utlämning av egna medborgare. På vilket sätt har världen förändrats som gör att man väljer att frånga ett förbud som har anor från antiken, ett förbud som i det närmaste varit absolut i modern tid? Hur

argumenterar man för att frånga kravet på dubbel straffbarhet i utlämningsärenden? Varför anses det att specialitetsprincipen kan frångås i det nya utlämningssamarbetet?

Den nya lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder är intressant ur två perspektiv. Dels är den kontroversiell rent innehållsmässigt som i viss mån har beskrivits ovan och som ska belysas närmare senare men den är också intressant ur ett formellt perspektiv. Många har hävdats att lagen stressades fram och är något av ett hastverk. Dessutom bygger lagen på ett rambeslut utarbetat inom EU och detta gör att lagstiftningsarbetet skiljer sig från det traditionella. Även detta kommer i viss mån att belysas.

1.2 Avgränsningar

Uppsatsen kommer huvudsakligen att bestå i en jämförelse mellan utlämningsrätten som den är nu och som den var innan *lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder* infördes. Jämförelsen kommer i stort sett att begränsas till kravet på dubbel straffbarhet, förbudet mot utlämning av egna medborgare samt kravet på upprätthållandet av specialitetsprincipen.

I Sverige finns en särskild lag, lag (1959:245) om utlämning för brott till Danmark, Finland Island och Norge, och flera andra bestämmelser och överenskommelser som reglerar samarbetet mellan de nordiska länderna och samarbetet med andra länder. Dessa kommer att nämnas i sammanhanget men kommer inte att analyseras.

Uppsatsen behandlar överlämnande, eller utlämning, dvs. fall där Sverige är den anmodade eller den verkställande staten. Således kommer inte fall där Sverige är den utfärdande staten att behandlas i någon större utsträckning.

Generellt behandlar uppsatsen endast utlämning av svenska medborgare till andra stater eftersom detta utgör den i särklass viktigaste skillnaden mellan ”traditionellt” utlämningssamarbete och den nuvarande ordningen som infördes i samband med dels 1996 års EU-konvention om utlämning och dels genom införandet av lagen om en europeisk arresteringsorder. Trots detta kommer även vissa fall av utlämning av personer utan svenskt medborgarskap att redovisas om dessa har ansetts kunna illustrera någon för uppsatsens egentliga frågeställning intressant eller relevant poäng.

1.3 Metod och material

Lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder bygger på ett rambeslut utfärdat av EU-kommissionen. Därför bygger lagen på två propositioner, en som innebar att riksdagen antog själva rambeslutet, och en som utvecklar själva lagen. I många fall upprepas samma argument i

båda propositionerna och jag har i de fall det inte haft någon betydelse valt att hänvisa endast till den senare.

Vidare används doktrin i ämnet utlämning men eftersom det i fråga om överlämnande är ganska knapert ställt med den varan finns bara ett fåtal böcker än så länge att tillgå.

Även rättsfall på området är än så länge fåtaliga. Däremot gjordes en utvärdering av regeringen som publicerades i december 2005 som förhoppningsvis läker bristen på doktrin och rättsfall.

Metoden som använts är traditionellt rättsdogmatisk och närmare bestämt jämförande.

1.4 Disposition

Uppsatsen behandlar i huvudsak lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder och det rambeslut, utfärdat av EU-kommissionen som ligger till grund för lagen. Trots detta är det oundvikligt att även behandla de bestämmelser och internationella överenskommelser som gällde i förhållandet mellan EU:s stater innan ikraftträdandet av den nya regleringen och som fortfarande gäller i Sveriges förhållande till Norden och till stater utanför EU. Inte minst är detta nödvändigt för att kunna åstadkomma en någorlunda lättillgänglig och överskådlig jämförelse.

AllmL och NordL är de två lagar som ursprungligen reglerade Sveriges ärenden om utlämning. Dessa finns fortfarande kvar men används inte längre vid ärenden som rör andra EU-länder. NordL är fortfarande tillämplig inom Norden men bland annat ett avgörande från 2005 visar att även LAO används parallellt.

Uppsatsen är uppbyggd i fyra steg. Inledningsvis behandlas AllmL och i viss mån NordL samt görs en översiktlig genomgång av begreppen ”dubbel straffbarhet”, utlämning av svenska medborgare och ”specialitetsprincipen”. Sedan följer en genomgång av de överenskommelser inom EU som reglerar utlämning. Denna följs av en genomgång av LAO i stora drag. Mot slutet av uppsatsen görs även en analys av överlämnandet av Calle J till Grekland samt en jämförelse mellan den gamla och den nya regleringen. Om man tycker att man vet hur utlämningsinstitutet ser ut och fungerar i Sverige kan man nöja sig med att läsa avsnittet som behandlar LAO och därpå följande avsnitt.

I kapitel 7, som innehåller jämförelsen mellan hur reglerna såg ut före och efter införandet av lagen om en europeisk arresteringsorder, redovisar jag samtidigt en del av mina personliga åsikter medan kapitel 8 innehåller uteslutande personliga åsikter.

2 Utlämning – historiskt och i allmänhet

2.1 Inledning

Utlämning, i den bemärkelse vi idag använder ordet, har för Sveriges del¹ sitt ursprung i 1913 års lag om utlämning av förbrytare. Då var utlämningsinstitutets huvudaktör domstolarna, Stockholms rådstugurätt och HD, och kungen hade bara inflytande i händelse av ett medgivande om utlämning från domstolen. Kungen hade då möjlighet att efter eget skön ändå neka utlämning. Före lagens tillkomst hade beslutet helt och hållet varit förbehållet kungen.²

Redan i 1913 års lag återfinns många av de villkor vi känner igen från dagens utlämningsrätt nämligen förbudet mot utlämning för militära brott, förbud mot utlämning för politiska brott, förbudet mot utlämning av egna medborgare samt förbudet mot utlämning för brott som enligt svensk lag skulle ha varit preskriberat. Vidare gällde även den så kallade specialitetsprincipen som bland annat innebär ett förbud mot att åtala för andra brott eller gärningar än de som omfattas av utlämningsframställningen. Vidare fanns kravet på dubbel straffbarhet, det vill säga kravet på att den aktuella gärningen skulle vara att betrakta som brott även enligt svensk lagstiftning. Dessutom inskränktes brotten till att endast omfattade gärningar som var kriminaliserade genom brottsbalken och således inte de som återfanns i speciallagstiftning.³

1951 lade 1949 års utlänningskommitté fram ett förslag till ny utlänningslagstiftning vilken skulle omfatta utlänningslagen samt en omarbetning av 1913 års lag om utlämning av förbrytare. Dock framfördes önskemål om en mer genomgripande förändring av lagen varför det istället påbörjades ett arbete med att skapa en helt ny utlänningslag, lag (1957:668) om utlämning för brott (AllmL). Tanken med AllmL är att regeringen har fri prövningsrätt i alla utlänningsfrågor. Detta kan utläsas i lagens 1 § där det framgår att utlämning får – inte ska – äga rum under de förutsättningar som anges i lagen. Regeringen kan således, även om de i lagen uppställda villkoren är uppfyllda, göra en självständig och fri bedömning i det enskilda fallet.

En viktig tanke med den nya lagen var att bestämmelserna i ökad utsträckning skulle ta hänsyn till den enskilde individens rättssäkerhet och skapa utrymme för mer humanitära hänsynstaganden. Det infördes en

¹ Internationellt sett är utlämningsinstitutet mycket gammalt. Det första utlämningsavtalet ristades i hieroglyfer och upprättades mellan faraonen Ramses II och hettiternas kung Hattusili III år 1280 före vår tideräkning i syfte att få slut på det syriska kriget. Se även Påle, Karin, Villkor för utlämning. Uppsala 2003, s. 27.

² Påle 2003 s 39.

³ Påle 2003 s 40.

bestämmelse om förbud mot utlämning om den som skulle utlämnas riskerade dödsstraff eller förföljelser i den främmande staten eller om humanitära skäl talade mot utlämning.

Vidare kom lagen att omfatta alla slags brott, även de som i Sverige regleras i speciallagstiftning. Däremot kom reciprocitetsprincipen⁴ inte att få någon framträdande roll i den nya lagstiftningen. AllmL kräver varken avtal eller någon ömsesidighetsförklaring för att en utlämningsbegäran ska beviljas.

AllmL är än idag gällande rätt på utlämningsområdet men i och med Sveriges inträde i EU har flera villkor mjukats upp eller i flera fall helt fallit bort i förhållande till andra medlemsstater. Bland annat har förbudet mot utlämning för politiska brott avskaffats om det ansökande landet är ett annat EU-land.

2.2 Syftet med utlämning

Stater agerar inte utan anledning och syftet med utlämning är många gånger politiskt. Visserligen kan en stat genom att bifalla en ansökan om utlämning vilja främja rättsskipningen i den ansökande staten men många gånger handlar det kanske snarare om att främja den anmodade statens egna intressen. Dels önskar ju ingen stat bli tillflyktsort för brottslingar men ett större skäl kan vara behovet av och möjligheten till ”gentjänster” från den andra staten. Från svensk synvinkel vill man naturligtvis öka möjligheten att få en person utlämnad från den andra staten till Sverige.⁵

Även viljan att främja rättsskipningen i den andra staten behöver inte nödvändigtvis vara alltigenom altruistisk. Rättsskipningen i det andra landet främjas oavsett Sveriges syften med att bifalla utlämning. Andra skäl kan vara rent praktiska på det sätt att den anmodade staten slipper ha den misstänkte på sitt territorium. Framförallt gör detta skäl sig gällande när det gäller grövre förbrytare som kan tänkas fortsätta sin kriminella bana här.⁶

2.3 Jurisdiktion

Jurisdiktionsreglerna ger svar på i vad mån svensk domstol har kompetens att döma över ett visst brott.⁷ Reglerna finns företrädesvis i BrB kap. 2 och kan sägas vara en slags internationella forumregler och motsvaras på det nationella planet av reglerna i BrB kap. 19.

För att svensk domstol ska vara behörig att döma över en viss begången gärning måste denna gärning ha i alla fall viss anknytning till Sverige. Det

⁴ Principen innebär i stort sett att stater godkänner varandras domar och beslut i den mån detta är ömsesidigt.

⁵ Falk, Per, Straffrätt och territorium. Studier i internationell straffrätt. Stockholm 1976 s. 74f.

⁶ Falk 1976. s. 75.

⁷ Lindell, Bengt, Straffprocessen. Uppsala 2005 s. 94.

talas om fyra huvudgrupper av anknytningspunkter, nämligen anknytning på grund av gärningsorten, på grund av gärningsmannen, på grund av gärningsobjektet eller på grund av brottet.⁸

1. Anknytning på grund av gärningsorten. Här under faller territorialprincipen enligt vilken stater har jurisdiktion över brott begångna på dess territorium. Även principen om flaggans lag räknas till denna kategori och innebär jurisdiktion över brott begångna på statens sjö- och luftfartyg.
2. Anknytning på grund av gärningsmannen. Jurisdiktion grundas här på gärningspersonen och dess medborgarskap eller hemvist vilket brukar kallas för den aktiva personalitetsprincipen. Under denna kategori faller även principen om ställföreträdande straffrättskipning. Här föreställer man sig att en stat tar sig jurisdiktion över en viss gärning på grund av att det av någon anledning anses lämpligt att individen lagförs där. Eftersom jurisdiktionen anses utövad å den andra statens vägnar förutsätter principen att gärningen är straffbar även i det land å vars vägnar lagföringen sker.
3. Anknytning på grund av gärningsobjektet, stadsskyddsprincipen och den passiva personalitetsprincipen. Enligt stadsskyddsprincipen har staten jurisdiktion över brott som riktar sig mot statens egna, allmänna intressen. Enligt den passiva personalitetsprincipen har varje stat jurisdiktion över brott som riktar sig mot ett av statens enskilda intressen.
4. Anknytning på grund av brottet. Jurisdiktion grundas här på brottets karaktär. Det har ansetts att vissa brott är så pass grova att det ligger i hela världssamfundets intresse att dessa lagförs. Detta brukar kallas för universalitetsprincipen. Flygplanskapning och folkrättsbrott är brott som bland annat faller under denna kategori.

Med folkrätten som yttersta gräns bestämmer staterna själva hur långt deras jurisdiktion ska sträcka sig. Här hamnar huvudsakligen tre hänsynstaganden i förgrunden. För det första finns en stats intresse av att upprätthålla ordningen på det egna territoriet. För det andra kan det finnas mellanstatliga intressen, eller mellanstatlig solidaritet som motiverar att en stats jurisdiktion begränsas eller utökas. För det tredje påverkas reglerna av individens intresse av frihet och rättssäkerhet.

En stats jurisdiktion påverkar utlämning på det sätt att om en stat anser sig ha jurisdiktion över en viss gärning innebär detta att utlämning kan vägras på den grunden att det anses mer lämpligt att gärningen lagförs i den staten.⁹ Internationellt sett kan sägas att jurisdiktionsrätten präglas av ständiga positiva kompetenskonflikter, dvs. att flera stater samtidigt har

⁸ Lindell 2005 s. 94ff.

⁹ Lindell 2005 s 96

jurisdiktion över en viss gärning. Oftast är det emellertid endast en stat som har något egentligt intresse av att brottet lagförs varför detta inte bör utgöra något större problem.¹⁰

2.4 Villkor för utlämning

De viktigaste och mest förekommande villkoren för utlämning gäller kraven på dubbel straffbarhet, det generella förbudet mot utlämning av egna medborgare samt specialitetsprincipen. Vidare krävs i regel att det ska vara fråga om brott av viss svårhetsgrad.¹¹

2.4.1 Dubbel straffbarhet

Kravet på dubbel straffbarhet kan enkelt sägas innebära att den gärning för vilken en individ begärs utlämnad ska vara straffbar i både den anmodade och den utfärdande staten, eller som det uttrycks i 4 § AllmL: ”den gärning för vilken utlämning begäres motsvarar brott”. Med detta ska inte förstås att brotten måste ha samma beteckning i båda staterna eller ens att de innehåller samma gärningsmoment. Exempelvis kan ett brott som utgörs av flera handlingar i ett land, i ett annat land betraktas som flera brott. Vidare måste ett brott i vissa fall ”försvenskas” till vissa delar. Typexemplet är ett brott som tjänstefel. En tysk tjänsteman skulle aldrig kunna begå ett ”svenskt” tjänstefel i Sverige utan här måste motsvarande gärning begången av en svensk tjänsteman ligga till grund för bedömningen.¹²

Man skiljer mellan begreppen straffbarhet *in abstracto* och straffbarhet *in concreto*. Straffbarhet *in abstracto* innebär att gärningen som sådan är straffbar. Straffbarhet *in concreto* innebär att det aktuella brottet inte får vara preskriberat och måste ligga under statens jurisdiktion. För den ansökande staten gäller således att gärningen måste vara straffbar såväl *in abstracto* som *in concreto*. Vad det däremot gäller den anmodade staten går åsikterna isär. Om straffbarhet *in concreto* krävs för den anmodade staten innebär det att denna måste ha rätt att utdöma påföljd för gärningen i det enskilda fallet. I doktrinen framhålls dock generellt att dubbel straffbarhet bara bör avse straffbarhet *in abstracto* för den anmodade staten.¹³

I NJA 1989 s 498 hade en chilensk medborgare, Felix D, begärts utlämnad från Sverige till USA för narkotikabrott. Felix D hade vid tre tillfällen sålt kokain till George W, en person som senare visat sig vara polisman – s.k. under cover agent. Således bestred Felix D att utlämning skulle beviljas eftersom fråga var om brottsprovokation och detta inte var straffbart i Sverige. HD kunde dock konstatera att gärningen som sådan, alltså, ”den

¹⁰ Jareborg, Nils, Allmän kriminalrätt. Uppsala 2001 s. 248.

¹¹ Lindell 2005 s. 155.

¹² Påle 2003 s. 143. Metoden kallas ”Transformativ tolkning”.

¹³ Falk 1976 s. 91.

som *olovligen* överlåter narkotika” (min kurs.), är straffbar och utlämning beviljades.

I AllmL som är tillämplig vid utlämning till utomnordiska länder återfinns kravet på dubbel straffbarhet i 1 och 4 § §. I Sveriges samtliga bilaterala utlämningsavtal och i den europeiska utlämningskonventionen finns ett krav på dubbel straffbarhet.¹⁴

Kravet på dubbel straffbarhet kan i ett utlämningsavtal uppnås på två olika sätt. Antingen upprättar parterna tillsammans en lista över de brott för vilka båda parter är beredda att bevilja utlämning eller så intar man en generell bestämmelse som säger att utlämning ska beviljas om den aktuella gärningen är straffbelagd i båda avtalsländerna. Med undantag för Sveriges utlämningsavtal med Storbritannien innehåller Sveriges utlämningsavtal en generell bestämmelse och inte någon lista över brott.

1996 års EU-konvention om utlämning syftar till att förenkla utlämning inom EU på det sättet att kravet på dubbel straffbarhet till viss del begränsas. Medlemsstaterna får enligt konventionen inte vägra utlämning med hänvisning till kravet på dubbel straffbarhet om det aktuella brottet, i det ansökande landet, rubriceras som konspiration eller sammanslutning av brottslingar och är belagd frihetsstraff upp till minst 12 månader. En förutsättning är att sammanslutningen har till syfte att begå ett eller flera av de brott som avses i art 1 eller 2 i europakonventionen om bekämpande av terrorism.¹⁵ Dock har Sverige valt att reservera sig mot den här bestämmelsen vilket gör att det trots konventionen upprätthålls ett krav på dubbel straffbarhet gentemot övriga medlemsländer.¹⁶

2.4.2 Förbud mot utlämning av egna medborgare

Ett hinder som har lång tradition inom utlämningsrätten är förbudet mot utlämning av egna medborgare. Enligt AllmL 2 § råder också ett kategoriskt förbud mot utlämning av svenska medborgare från Sverige.¹⁷ Vidare återfinns förbudet i samtliga av Sverige ingångna bilaterala avtal. Värt att notera är att förbudet gäller även om brottet begicks innan medborgarskapet erhöles.¹⁸

1996 års utlämningskonvention som nämnts ovan har dock medfört modifieringar i AllmL. Konventionen saknar nämligen bestämmelser om något generellt undantag för utlämning av egna medborgare. När Sverige ratificerade konventionen gjordes dock vissa reservationer i förhållande till utlämning av svenska medborgare. De omständigheter under vilka Sverige kan tänka sig att lämna ut svenska medborgare till andra medlemsländer återfinns i AllmL 3, 3a och 3b § § och innebär följande. En svensk medborgare kan utlämnas till en annan EU-medlemsstat för lagföring om

¹⁴ Påle 2003 s. 132.

¹⁵ SÖ 2001:49.

¹⁶ Påle 2003 s. 134.

¹⁷ Lindell 2005 s. 157.

¹⁸ Påle 2003 s. 152.

denne vid tidpunkten för brottet sedan minst två år stadigvarande vistats i den ansökande staten eller om den gärning för vilken utlämning begärs motsvarar brott för vilket enligt svensk lag är stadgat mer än fyra års fängelse. Om den aktuella gärningen i sin helhet begåtts i Sverige får utlämning endast beviljas om gärningen innefattar ett brott som begåtts utom riket eller om utlämning beviljas även för en gärning som begåtts utom riket.

Vid utlämning av en svensk medborgare ska det ställas som villkor att personen återförs till Sverige för verkställighet av ett eventuellt frihetsstraff. Den dömda ska då alltid ha rätt att tillgodoräkna sig den tid han eller hon suttit frihetsberövad både i Sverige och i den andra staten.¹⁹

Förbudet mot utlämning av egna medborgare kan motiveras med en rad argument. Somliga är närmast emotionellt betingade, de har så att säga sin grund i humanitära överväganden. Det finns en föreställning om att en stat som utlämnar sina egna medborgare handlar på ett sätt som inte är förenligt med den skyldighet staten har att skydda de sina.²⁰ Utlämningsarbetet från 1700-talet och fram till våra dagar har ofta präglats av en motvilja att lämna ut egna medborgare. I förarbetena till den första svenska utlämningslagstiftningen uttalades att ”den naturliga känslan förbjuder utlämning [av egna medborgare]”.²¹ I en modern rättsstat betraktas medborgarna i landet inte enbart som undersåtar med skyldigheter gentemot staten utan även som medborgare med rättigheter gentemot mot denna. En av dessa rättigheter kan sägas vara rätten att uppehålla sig på statens territorium vilken, enligt vissa, återfinns i RF 2:7 om förbudet mot utvisning av egna medborgare.²² Denna tolkning är möjligen inte helt korrekt. Förbudet i RF riktar sig mot att straff i form av utvisning utdöms för brott begånget av svensk medborgare, vilket skulle kunna resultera i att denne blev statslös. Utlämning däremot handlar om internationellt samarbete rörande lagföring av brott och verkställighet av straff. Inget hindrar att den utlämnade, efter lagföring och/eller avtjänande av straff återvänder till Sverige.

Ett annat argument kan vara att man i den anmodade staten har en mycket human eller generös kriminalvård och att man vill undvika att ens egna medborgare behandlas strängare och mindre väl. Men, om detta innebär att man på ett eller annat sätt sätter mindre tilltro till ett främmande lands rättssystem borde ju detta innebära att man aldrig ska utlämna någon, oavsett medborgarskap, till den staten.

Vidare kan man ha bättre möjlighet att organisera sitt försvar i sitt hemland eller i det land där man känner språket och kanske dessutom har en bättre uppfattning om hur rättssystemet fungerar.

¹⁹ Påle 2003 s. 154.

²⁰ Påle 2003 s. 155.

²¹ Prop. 1913:50 s. 27f.

²² Hagströmer, Johan, Svensk straffrätt. Första bandet. Uppsala 1901-1905 s. 85.

2.4.3 Specialitetsprincipen

Specialitetsprincipen kommer till uttryck bland annat i 12 § 1 st 1 p AllmL och stadgar att den ansökande staten inte får lagföra eller verkställa straff för brott som begåtts före utlämningen, om dessa brott inte omfattas av den ansökande statens utlämningsbegäran. Den ansökande staten har inte heller rätt att på eget bevåg utlämna individen till tredje land. Vill en ansökande stat således ställa någon inför rätta för ytterligare brottslighet än det som den ursprungliga ansökningen gällde måste denna enligt 24 § AllmL ansöka om tillstånd för detta hos den svenska regeringen som kan avslå ansökan omedelbart om det framgår direkt att denna inte kan beviljas. I annat fall prövas frågan av HD om inte den utlämnade individen medger utlämning. Specialitetsprincipen skapar dock inte något varaktigt hinder mot vare sig lagföring, verkställighet eller vidareutlämning utan detta är högst tillfälligt. För att vidare lagföring inte ska kunna ske krävs att den berörde individen, utan att vara förhindrad därifrån, underlåter att lämna den aktuella staten inom 45 dagar från rättegången. Detsamma gäller om personen frivilligt väljer att återvända sedan hon en gång lämnat staten.²³ Nära knutet till denna fråga ligger frågan om vad ansökan egentligen omfattar. Här gäller en liknande regel som den i RB om brottsrubricering, alltså att det står den ansökande staten fritt att ändra brottsrubricering under målets handläggning förutsatt att brottet under den nya rubriceringen enligt sitt väsentliga gärningsinnehåll skulle kunna medföra utlämning.²⁴

1996 års konvention modifierade specialitetsprincipen på så sätt att den ansökande staten kan, utan medgivande från den anmodade staten, lagföra individen för brott begångna före utlämningsansökan om det för dessa brott inte kan utdömas frihetsberövande påföljd. Vidare kan den ansökande staten åtala och döma individen till frihetsberövande påföljd, så länge inte straffet verkställs utan den anmodade statens medgivande. Dessutom ger konventionen möjlighet för den utlämnade att ge sitt samtycke till att specialitetsprincipen inte ska tillämpas, först sedan denne befinner sig på den ansökande statens territorium.²⁵

Specialitetsprincipen anses motiverad av flera skäl och ett av dessa är dess nära släktskap med asylrätten. Resonemanget ser ut som följer. Om en individ lagligen befinner sig på ett lands territorium har detta land gett individen sitt oinskränkta skydd. Individen åtnjuter således asyl på den anmodade statens territorium. Genom att bevilja utlämning av individen inskränks dennes skydd och detta, och i vilken utsträckning, bör vara upp till den anmodade staten att få avgöra. Den ansökande staten blir på så sätt beroende av den anmodade statens godkännande såväl för utlämningen som för ytterligare åtgärder. Alltså; det är den anmodade staten som möjliggjort

²³ Påle 2003 s 281.

²⁴ SÖ 1959:65, art. 14 p 3.

²⁵ Påle 2003 s 283.

utlämnandet och hänsyn bör därför tas till denna stats vilja även när den överlämnade befinner sig på den ansökande statens territorium.²⁶

Ett annat och kanske viktigare argument för specialitetsprincipen är dess nära anknytning till kravet på dubbel straffbarhet. Kravet på dubbel straffbarhet skulle av uppenbara skäl bli synnerligen tandlöst om det inte fanns ett förbud att åtala för gärningar som inte uttryckligen angetts i ansökningshandlingarna. Vidare skulle ett ytterligare åtal kunna komma i konflikt med principen om *ne bis in idem* om den ansökande staten valde att åtala för ett brott som redan lagförts i den anmodade staten.

²⁶ Påle 2003 s 285.

3 Internationella överenskommelser – 1996 års EU-konvention om utlämning

AllmL ligger som tidigare beskrivits till grund för utlämningsinstitutet i Sverige. I dagsläget har Sverige emellertid överenskommelser, både bi- och multilaterala med ett flertal stater, som har modifierat dessa regler. Varken principen om förbud mot utlämning av egna medborgare eller kravet på dubbel straffbarhet är längre absoluta. I många fall är även specialitetsprincipen i viss mån satt ur spel. Huvudsakligen är det 1996 års EU-konvention om utlämning²⁷, som ratificerades av Sverige 2001 som ligger bakom modifieringarna av den svenska utlämningsrätten som den beskrivs i AllmL och NordL.

Konventionen innebär huvudsakligen att utlämning inte ska vägras enbart av det skälet att den som begärs utlämnad är medborgare i den anmodade staten.²⁸ Vidare sänktes strafftröskeln från 1 år till 6 månaders fängelse när det gäller den anmodade staten men behölls vid 1 år när det gäller den ansökande staten.²⁹ Utlämning skulle också kunna ske för politiska brott och för brott som är preskriberade enligt den anmodade statens lag. Kravet på dubbel straffbarhet skulle också modifieras på så sätt att dubbel straffbarhet inte skulle krävas om det brott utlämningsansökan grundades på var ”konspiration” eller deltagande i brottslig organisation med syfte att begå vissa allvarliga brott. Möjlighet fanns att reservera sig mot modifikationen av kravet på dubbel straffbarhet och mot utlämning för politiska brott.

3.1 Dubbel straffbarhet

Art 3.1 i 1996 års konvention innebär att en gärning som enligt den ansökande statens lag rubriceras som konspiration eller deltagande i kriminell organisation och är straffbelagd med fängelse i minst ett år, ska vara undantagen från kravet på dubbel straffbarhet. Detta om syftet med organisationen är att begå ett eller flera av de brott som avses i artikel 1 eller 2 i terrorismkonventionen³⁰, eller narkotikabrott eller andra former av organiserad brottslighet. I konventionen anges också i art 3.3 att det är möjligt för en stat att förklara att den inte avstår från kravet på dubbel straffbarhet, eller att avståendet ska gälla bara under vissa förutsättningar. Staten åläggs då istället att kriminalisera och således göra utlämningsbara, sådana brott som avses med artikeln. Dessa brott ansågs emellertid redan

²⁷ SÖ 2001:49. Konvention upprättad på grundval av artikel K.3 i fördraget om Europeiska unionen om utlämning mellan Europeiska unionens medlemsstater. (1996 års konvention)

²⁸ Ds 2000:3 s 31 och artikel 7 i 1996 års konvention.

²⁹ Påle 2003 s. 167.

³⁰ SÖ 1977:12

vara kriminaliserade i Sverige varför ytterligare kriminalisering inte ansågs erforderlig.³¹ Regeringen föreslog således att Sverige borde reservera sig mot artikeln och alltså behålla kravet på dubbel straffbarhet med följande argument.

Utlämning i sig är en mycket ingripande åtgärd. Oavsett hur den slutliga prövningen utfaller är ett utlämnade ofta förenat med ett långt frihetsberövande, både i Sverige och därefter i den andra staten. Vidare fyller kravet på dubbel straffbarhet den funktionen att förutsebarheten ökar när det gäller att bedöma för vilka gärningar utlämning kan komma att beviljas. Dessutom underlättas prövningen för de instanser som har att ta ställning till om tillräcklig grad av misstanke föreligger för att utlämning ska kunna ske. Prövningen försvåras naturligtvis om den aktuella gärningen inte är straffbar i Sverige och detta gäller särskilt som bedömningen allt som oftast måste göras utifrån ett begränsat material. Det måste dessutom ifrågasättas om Sverige bör bevilja utlämning för gärningar som i Sverige inte ansetts så klandervärda att de förtjänat kriminalisering.³²

Flera argument anfördes också mot den aktuella reservationen. Det rättsliga samarbetet inom Norden bygger på en grundläggande tilltro till varandras rättssystem. Med denna utgångspunkt skulle kunna anföras att medlemsstaterna i EU också bör acceptera varandras uppfattning av kriminaliseringens omfattning. Kriminaliseringen kan ju vara motiverad av vissa särpräglade förhållanden i ett land.³³

Efter en samlad bedömning bestämde sig regeringen slutligen för att inte slopa kravet på dubbel straffbarhet, och alltså reservera sig mot artikeln, och detta godkändes senare av riksdagen.

3.2 Förbud mot utlämning av egna medborgare

Redan med NordL som reglerar utlämning mellan de nordiska länderna luckrades förbudet mot utlämning av egna medborgare upp. Kriterierna för utlämnande är att det antingen rör sig om särskilt svår brottslighet eller om den utlämningen gäller vid brottstillfället sedan två år stadigvarande vistats i det ansökande landet. På samma grunder ansåg sig Sverige nu berett att utlämna svenska medborgare till andra EU-länder med reservation för att dessa fick avtjäna utdömt straff i Sverige.

Mellan de nordiska länderna ansågs rättsgemenskapen då vara så stor att modifieringar av förbudet kunde accepteras. Det fanns ett stort förtroende för de övriga nordiska ländernas polis, åklagare, försvarsadvokater och domstolar och detta ansågs borga för att svenska medborgare skulle kunna åtnjuta samma höga rättssäkerhet där som i Sverige. Särskilt när det gällde personer som under lång tid stadigvarande vistats i det ansökande landet kunde det anses att denne uppnått sådan samhörighet med detta land att man därför inte kunde hysa några betänkligheter mot utlämning. När det gällde mycket svår brottslighet ansågs det att utlämning i sådana situationer var

³¹ Prop. 2000/01:83 s 42.

³² Prop. 2000/01:83 s 42f.

³³ Prop. 2000/01:83 s 43.

önskvärt med tanke på att mycket svåra brott på så sätt kunde beivras i det land där brottet begåtts.³⁴

I stort sett samma skäl anfördes när förbudet mot utlämning av egna medborgare mjukades upp i förhållande till andra EU-länder.³⁵ Det konstaterades att Sverige har en grundläggande tilltro till de övriga medlemsstaternas rättssystem, inte minst då samarbetet inom ramen för Europarådet inneburit att de olika staternas rättssystem närmat sig varandra. Det betonades, redan i förarbetena till tillträdet av 1996 års EU-konvention att alla EU-stater är anslutna till EKMR och att de därför förbundit sig att iaktta de minimikrav för en rättvis rättegång som konventionen ger. Vidare ansågs det att Schengenavtalet och den i stort sett obefintliga gränskontrollen och fria rörligheten över gränserna gör att det mer eller mindre är slumpen som avgör var en misstänkt person grips. Begreppen medborgarskap och hemvist ansågs vara mer och mer flytande inom unionen. Att en svensk medborgare som bott en längre tid i en annan EU-stat skulle kunna bege sig till Sverige för att undvika lagföring ansågs oacceptabelt då rättigheten att uppehålla sig i ett annat land och arbeta där borde åtföljas av skyldigheten att underkasta sig vistelselandets lagstiftning och jurisdiktion. Det övergripande syftet med att släppa på förbudet var att möjliggöra att en rättegång hålls i det land där det är lämpligast att den äger rum. En grundförutsättning för att utlämning skulle beviljas var därför att en rättegång i Sverige skulle medföra sämre förutsättningar för att saken skulle få en riktig utgång.³⁶

Svenska medborgare kunde alltså redan genom 1996 års konvention utlämnas till andra EU-länder förutsatt att de vid tidpunkten för brottet sedan minst två år stadigvarande vistats i den staten. Ekobrottsmyndigheten föreslog istället att tidsgränsen borde ligga på ett år med hänvisning till skatterättsliga regler. En person som under ett års tid förväntas vara bosatt i ett annat land erhåller skattebefrielse och förmodas betala skatt till vistelselandet och det är inte helst ovanligt att svenska försöker undandra sig beskattning såväl i Sverige som i den andra staten. Om gränsen således sattes till ett år skulle det bli lättare att lagföra svenskar som på detta sätt begår skattebrott utomlands. Regeringen menade dock att om gränsen sattes till ett år riskerade även studenter, au pairs och andra som typiskt sett vistas utomlands under en begränsad tid, att komma att omfattas av regleringen och således kunna utlämnas för brott, något som alltså inte ansågs önskvärt.³⁷

Emellertid måste det ifrågasättas om det är korrekt att även exempelvis studenter skulle komma att omfattas av regleringen. Utifrån skattesynpunkt upphör inte en person att vara skattskyldig i Sverige bara på den grunden att hon bott utomlands i mer än ett år. Det krävs även att utlandsvistelsen är stadigvarande vilket bestäms med utgångspunkt i personens avsikter. Om

³⁴ Prop. 1959:72 s. 13, 15 och 28.

³⁵ Prop. 2000/01:83 s. 30-32.

³⁶ Prop. 2000/01:83 s. 30-32.

³⁷ Prop. 2000/01:83 s. 32.

personen avser att bosätta sig i ett land på obestämd tid, eller, om hon avser att återvända efter exempelvis avslutade studier, är avgörande för bedömningen.³⁸ Samma regel torde gälla även ur straffrättsligt perspektiv. Å andra sidan finns väl inget som talar för att exempelvis studenter bör undantas från regeln eftersom dessa utnyttjar EU:s fria rörlighet på samma sätt som andra EU-medborgare.

3.3 Specialitetsprincipen

Specialitetsprincipen innebär att en person inte kan lagföras för fler gärningar än de som utlämning har beviljats för av den anmodade staten samt att personen inte kan vidareutlämnas till tredje land. Genom Sveriges tillträde till EU-konventionen från 1996 modifierades detta förbud i svensk utlämningsrätt.

Specialitetsprincipen behandlas i art. 10 och 11 i konventionen och innebär att den ansökande staten, utan medgivande från den anmodade staten, kan lagföra en utlämnad person för gärningar som inte omfattas av beslutet och som denne gjort sig skyldig till innan beslutet fattades så länge inte gärningarna är belagda med frihetsstraff eller frihetsberövande skyddsåtgärder. Det är även möjligt att åtala och döma för gärningar som är belagda med frihetsberövande påföljd men i så fall får dessa påföljder inte verkställas utan den anmodade statens samtycke. Den utlämnade kan också lagföras för sådana handlingar och frihetsberövas om han själv uttryckligen avstår från tillämpning av specialitetsprincipen. Viktigt att notera är att samtycket ska lämnas inför de rättsliga myndigheterna i den stat till vilken personen har utlämnats.

Enligt artikel 11 i konventionen ges en stat dessutom möjlighet att gentemot en viss stat förklara att ett samtycke till undantag från specialitetsprincipen ska presumeras föreligga i förhållande till en annan stat som har lämnat motsvarande förklaring. I varje enskilt fall kan staten dock förklara att samtycke inte föreligger. Frågan blir då underkastad statens vanliga regler.

Art. 12 i konventionen behandlar vidareutlämning och huvudregeln är att samtycke inte behöver lämnas av den anmodade staten för att vidareutlämning ska få ske. En medlemsstat får dock avge förklaring med innebörd att den inte kommer att tillämpa regeln i andra fall än då den som utlämnats ger sitt samtycke. I Sverige valdes lösningen att regeringens godkännande eller den utlämnades samtycke alltid skulle krävas och att svenska medborgare inte skulle ges möjlighet att samtycka till att bli vidareutlämnade.³⁹

³⁸ Pelin, Lars. Internationell skatterätt i ett svenskt perspektiv. Lund 2004 s. 25.

³⁹ Prop. 2000/01:83 s 46.

4 Europeiska arresteringsordern

4.1 Inledning

Det har länge funnits en tanke inom EU att förfaranden som utlämning för lagföring och verkställande av brott ska förenklas mellan staterna och som tidigare visats finns flera konventioner på området. Vid EU-toppmötet i Tammerfors 1999 uppmanades kommissionen att lägga fram nya förslag på hur utlämnings-samarbetet skulle kunna utvecklas och underlättas ytterligare.⁴⁰

Kommissionen lade fram ett förslag till ett rambeslut om en europeisk arresteringsorder på hösten 2001.⁴¹ Sverige lade in en parlamentarisk reservation mot antagande av rambeslutet i väntan på riksdagens godkännande vilket kom på våren 2002.⁴² Formellt antogs rambeslutet av EU den 13 juni 2002.⁴³

Rambeslut behandlas i artikel 34.2 b i unionsfördraget och används för att tillnärma medlemsstaternas lagstiftning och är bindande för dessa vad gäller de resultat som skall uppnås. Dock lämnas det åt respektive stat att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet.⁴⁴ Själva rambeslutet har inte direkt effekt. Rambeslut används inom den tredje pelaren dvs. det rättsliga och polisiära samarbetet inom unionen. Samarbetet i tredje pelaren utmärks av att det är mellanstatligt vilket från svensk utgångspunkt innebär att det inte har skett någon överlåtelse av beslutsbefogenhet till EU:s institutioner på detta område. På EU-nivå utmärks samarbetet av i princip alla beslut fattas med enhällighet i rådet. Kommissionen har inte förslagsmonopol utan rätten att lägga förslag till lagstiftningsbeslut är delad mellan kommissionen och medlemsstaterna. Parlamentets inflytande inskränker sig till möjligheten att yttra sig över lagförslaget.⁴⁵

Kommissionens relativt svaga ställning under tredje pelaren märktes tydligt i arbetet med arresteringsordern och i synnerhet när frågan om dubbel straffbarhet behandlades. I kommissionens ursprungliga förslag till rambeslut avskaffades kravet på dubbel straffbarhet fullständigt för brott av viss svårhetsgrad. Denna enkla men radikala lösning byggde helt och hållet på principen om ömsesidigt erkännande av medlemsstaternas myndigheters beslut. Detta verkade dock alltför radikalt för majoriteten av medlemsländerna. Även om varje medlemsstat i princip kunde acceptera att

⁴⁰ Prop. 2001/02:118 s. 4.

⁴¹ EGT C 332 E, 27.11.2001, s. 305.

⁴² Prop. 2001/02:118.

⁴³ EGT L 190, 18.7.2002, s. 1.

⁴⁴ SvJT 2003 s. 480.

⁴⁵ SvJT 2003 s. 481.

erkänna varandras rättsliga avgöranden och överlämna egna medborgare så skulle det ändå i varje stat finnas kvar ett eller flera områden, där man av skäl hänförliga till grundläggande rättsprinciper, skulle finna det alltför stötande att överlämna individer för gärningar som inte var straffbara på det egna territoriet. Kommissionen hade förutsett detta och kompletterat rambeslutet med två undantagsregler. Dels fanns en möjlighet för varje medlemsstat att peka ut vissa gärningar som utgör brott i något eller några av de andra medlemsländerna, beträffande vilka man inte var beredd att verkställa överlämnande.⁴⁶ Dels fanns möjligheten att vägra överlämnande för brott som begåtts utanför den utfärdande statens territorium om gärningen inte samtidigt utgjorde brott i den verkställande staten.⁴⁷ Förslaget mottogs i denna del med blandade reaktioner. Vissa stater, däribland Sverige, kunde i princip tänka sig att godta kommissionens förslag medan andra ställde sig helt avvikande till idén om att avskaffa kravet på dubbel straffbarhet. Samtliga var dock överens om att man var skeptisk till kommissionens ”negativlista” som ansågs alltför komplicerad. När man således insåg att motsättningarna var så stora och åsikterna så vitt skilda föddes istället idén med att behålla kravet på dubbel straffbarhet som huvudregel och istället förse den med undantag i form av en lista med brott för vilka den verkställande staten inte kunde kräva dubbel straffbarhet.⁴⁸

Det har hävdats att när man väl kommit så långt att man kommit fram till att den enda möjliga kompromissen låg i upprättandet av denna typ av lista var förhandlingarna så långt gångna och tidspresen så stor att det inte egentligen fanns tid att ägna själva listans innehåll tillräcklig uppmärksamhet.⁴⁹ Avsaknaden av gemensamma definitioner och begrepp kan göra listan svårtolkad och den utfärdande statens tolkningsföreträdare kan kanske erbjuda överraskningar för den rättsliga myndigheten i den verkställande staten.

Rambeslutet innebär att en begäran av en medlemsstat, genom en europeisk arresteringsorder, med innebörd att en efterlyst person ska gripas och överlämnas ska behandlas skyndsamt och med så få formaliteter som möjligt. Här ändras terminologin något i förhållande till utlämning. Det som i utlämningsärenden kallas den anmodade staten kallas istället den verkställande staten och den ansökande staten betecknas den utfärdande staten. Man valde även att ändra termen utlämnande till överlämnande. På så sätt poängterades att den verkställande statens huvuduppgift skulle bli att just verkställa och inte att granska ett, i den utfärdande staten, redan taget beslut.⁵⁰ Detta är också ett utslag av principen om ömsesidigt erkännande som tydligen ersätter reciprocitetsprincipen. I praktiken är skillnaden dock begränsad. Enligt LAO ska svenska myndigheter fortfarande ”bevilja” överlämnande och det är inte egentligen fråga om något fullständigt ovillkorat erkännande.⁵¹

⁴⁶ Kommissionens ursprungliga förslag till rambeslut, artikel 27.

⁴⁷ Kommissionens ursprungliga förslag till rambeslut, artikel 28.

⁴⁸ SvJT 2003 s 483f.

⁴⁹ SvJT 2003 s 484.

⁵⁰ Prop. 2001/02:118 s. 5 och 7.

⁵¹ Lindell 2005 s. 162.

Som synes har arbetet med den europeiska arresteringsordern sammanfallit med terroristattacker i USA den 11 september 2001. Detta har visserligen påverkat arbetet på så sätt att arbetet påskyndades och förändringarna genomfördes mycket hastigt i medlemsländerna när rambeslutet väl var antaget men ursprungstankarna hade inte direkt med terroristbekämpning att göra. Arresteringsordern har ett mycket större tillämpningsområde än enbart brottsliga gärningar av terroristkaraktär även om terroristbrott tas upp som ett exempel på när en arresteringsorder kan komma att utfärdas. Troligtvis kommer det stora flertalet individer som berörs av ordern att vara ”vanliga” brottslingar, inte terrorister.⁵²

4.2 Lagens innehåll

Lagen reglerar överlämnade från Sverige.⁵³ I vissa delar motsvarar lagen bestämmelserna i utlämningslagen men innehåller även bestämmelser om åklagare och domstolars handläggning och beslut i ärenden om överlämnade. Till skillnad från förfarandet enligt den gamla konventionen och AllmL fattas med den nya lagen beslut om överlämnande av tingsrätt i första instans och inte som tidigare av regeringen. Besluten kan överklagas till hovrätt och om prövningstillstånd beviljas, till Högsta domstolen. Handläggningen ska som regel vara muntlig och följa rättegångsbalkens regler för brottmål.⁵⁴

I lagen finns bestämmelser om tvångsmedel som i många delar avviker från de bestämmelser som vanligtvis gäller i brottmål. Det finns bl.a. en presumtion för att den som begärs överlämnad ska anhållas eller häktas.⁵⁵

Lagen anger vidare i vilka fall överlämnade ska beviljas. Här finns stora likheter med vad som gäller för utlämning. Översiktligt kan sägas att de grundläggande kraven är att den gärning för vilken överlämnande begärs ska kunna medföra fängelse i ett år eller mer enligt den utfärdande statens lagstiftning. I ärenden om överlämnande för verkställighet av ett frihetsstraff krävs att det har dömts ut en frihetsberövande påföljd av minst 4 månader. Som huvudregel ska kravet på dubbel straffbarhet upprätthållas även om det undantagsvis ska gå att överlämna personer även för gärningar som inte direkt motsvarar något brott enligt svensk lag. För dessa fall innehåller lagen en lista över 32 gärningstyper som dessutom måste kunna rendera fängelse i tre år eller mer enligt den utfärdande statens lagstiftning. Anges att den gärning för vilken överlämnade begärs omfattas av listan ska ingen kontroll av dubbel straffbarhet ske i det verkställande landet.

⁵² Från det att systemet med en europeisk arresteringsorder infördes och fram till den 30 juni 2005 har det inte i någon arresteringsorder, varken utfärdad i Sverige eller utländska skickade till Sverige, angivits att överlämnande begärs för terroristbrott. Se Skr. 2005/06:62.

⁵³ Överlämnande till Sverige regleras i förordning (2003:1178) om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

⁵⁴ LAO 5:2.

⁵⁵ LAO 4:5.

Vidare innehåller lagen flera grunder för avslag. I rambeslutet som lagen bygger på är dessa uppdelade i tvingande och fakultativa. Uppdelningen i den svenska lagen är dock inte helt klar. Lagen innehåller också en möjlighet att vägra överlämnande för verkställighet om den anmodade staten istället åtar sig att själv verkställa straffet. Detta motsvaras i ärenden om överlämnande för lagföring av en möjlighet att kräva garantier för att individen vid eventuellt utdömt frihetsstraff ska få avtjäna detta i Sverige.⁵⁶

4.2.1 Förfarandet

”Utredningen ska bedrivas med skyndsamhet.”

Av rambeslutet framgår det att det är en verkställande rättslig myndighet som prövar om ett överlämnande ska beviljas.⁵⁷ Med rättslig myndighet avses enligt vedertagen uppfattning åklagare eller domstol.⁵⁸ Eftersom beslut om överlämnande ofta innefattar frihetsberövande avgörs beslutet som regel av domstol. Vid utlämning inom Norden, och vid överlämnande med samtycke inom EU, tas beslutet av åklagare.

Rambeslutet ger inte utrymme för någon diskretionär bedömning av om överlämnande ska ske eller inte. Överlämnande ska ske om inte annat följer av rambeslutet.⁵⁹ Dessutom kommer överlämnande att begäras av rättsliga myndigheter i stater vars system inte är så lika det svenska rättssystemet, som är fallet inom Norden. Överlämnande är mycket ingripande och förutsätter höga rättssäkerhetskrav och bara en domstolsprövning med tvåpartsförfarande anses uppfylla det kravet. Däremot skulle det, om samtycke föreligger från den som begärs överlämnad, vara möjligt för en åklagare att besluta i frågan. Denna lösning övergavs dock med hänvisning till att tidsfristerna⁶⁰ vid överlämnande redan var så korta i förhållande till utlämning, att det knappast skulle kunna finnas några fördelar med en sådan lösning. Vidare gör samtycket bara att beslutet ska fattas på kortare tid, inte att handläggningen som sådan förändras. Som huvudregel gäller alltså att domstol fattar beslut i överlämnandefrågor.

Ett undantag från denna regel har dock gjorts för det fall att en arresteringsorder är så bristfällig till sin form eller till sitt innehåll att den inte utan betydande olägenhet kan läggas till grund för en prövning av frågan om utlämning ska beviljas. I sådant fall kan åklagare avslå begäran, förutsatt att målet inte redan har överlämnats till tingsrätten.⁶¹ I så fall sker alltså ingen prövning i sak och ärendet kan ses som ett avvisningsfall och inget hindrar den utfärdande staten från att senare återkomma med en ny,

⁵⁶ Prop. 2003/04:7 s. 1-2.

⁵⁷ Rambeslutet art. 15.1.

⁵⁸ Prop. 2003/04:7 s. 98.

⁵⁹ LAO 2:1.

⁶⁰ 60 dagar från det att den eftersökta grips, art. 17:3 i rambeslutet. Vid samtycke gäller tio dagar från det att samtycket avges.

⁶¹ LAO 5:1 2 st, 2:3 1 p med hänvisning till 4:2 2 st.

fullständig arresteringsorder.⁶² Enda övriga beslut som vilar på åklagaren är fall om uppskjutande av verkställighet av ett överlämnandebeslut. Om omständigheterna är sådana att något utanför de berörda staternas kontroll hindrar ett överlämnande eller nytillkomna starka humanitära skäl talar för ett uppskjutande av verkställigheten kan detta beslutas av åklagare efter samråd med den beslutande myndigheten.⁶³ Åklagarens beslutanderätt omfattar således endast negativa beslut i överlämnande frågan och aldrig några positiva.

Under lagstiftningsarbetet uppkom fråga om behörig domstol i frågor om överlämnande. Från vissa håll kom förslag på att endast några tingsrätter skulle var behöriga i dessa frågor då fallen ansågs kunna bli relativt få och vissa tingsrätter på så sätt skulle kunna specialisera sig på frågor av detta slag. Å andra sidan, ansågs det, är detta inte något unikt för den här typen av frågor och ärendena ansågs inte så särpräglade att de inte kunde behandlas i vanlig ordning.⁶⁴ Således beslutades det att alla tingsrätter skulle vara behöriga och att forumfrågor skulle avgöras med 19 kap RB.⁶⁵

Beslut om överlämnande får som huvudregel överklagas till hovrätten och vidare till Högsta domstolen om prövningstillstånd meddelas. Undantag görs för negativt beslut i överlämnande frågan eller om den eftersökte har samtyckt till överlämnande.⁶⁶ Det diskuterades om tidsfristerna i rambeslutet⁶⁷ verkligen skulle möjliggöra ett treinstansförfarande och om det ändå inte borde räcka med en grundlig utredning av åklagare och tingsrätt. Dock ansågs det slutligen att eftersom Högsta domstolen har stor erfarenhet av utlämning och traditionellt sett har skött denna typ av ärenden, domstolen borde ges inflytande även i frågor om överlämnande enligt en arresteringsorder. Vid överklagande tillämpas allmänna regler för överklagande i brottmål.⁶⁸

En offentlig försvarare ska alltid förordnas för den eftersökte om denne begär det, är under 18 år eller i annat fall bedöms vara i behov av biträde.⁶⁹ Eftersom det ansågs att det skulle kunna finnas eftersökta som inte har något emot att bli överlämnade fanns det inte någon anledning att göra det obligatoriskt med offentlig försvarare, även om i de flesta fall en sådan skulle komma att utses. Med ”i annat fall bedöms vara i behov” öppnades dock en möjlighet för domstolen att utse en försvarare även om den eftersökte inte begärde någon. Kostnaden för försvarare stannar alltid på staten.⁷⁰ Detta för att om den som överlämnas åläggs betalningsskyldighet

⁶² Prop. 2003/04:7 s. 99f. Jfr RB:s bestämmelser om avvisning.

⁶³ LAO 6:2.

⁶⁴ Prop. 2003/04:7 s. 101.

⁶⁵ LAO 5:1 3st.

⁶⁶ LAO 5:9.

⁶⁷ 60 dagar från det att den eftersökte grips, art. 17:3. Vid samtycke gäller tio dagar från det att samtycke ges.

⁶⁸ Prop. 2003/04:7 s. 101.

⁶⁹ LAO 4:8.

⁷⁰ LAO 5:8.

blir denna betalningsskyldighet ändå verkningslös om den överlämnade inte återvänder till Sverige.

Den som eftersöks enligt en arresteringsorder ska anhållas av åklagare och häktas av rätten. Dock inte om det kan antas att förutsättningar för överlämnade saknas eller om det inte finns risk för att den eftersökte avviker eller på annat sätt undandrar sig ett överlämnande. Anhållande ska även ske om det finns risk för att den eftersökte på något sätt försvårar utredningen. Möjlighet finns också att meddela reseförbud eller föreskriva en anmälningsskyldighet.⁷¹ Som synes skiljer sig detta från de vanliga reglerna om anhållande och häktning på så sätt att anhållande eller häktning presumeras om det inte kan visas att något sådant ingripande inte behövs.⁷² Detta är en direkt följd av principen om ömsesidigt erkännande.⁷³ I ett ärende som bygger på en arresteringsorder görs ingen utredning i skuldfrågan och ett anhållande- eller häktningsbeslut kan därför inte avgöras på vanliga grunder, dvs. graden av misstanke. Det förutsätts att dessa överväganden redan gjorts i den utfärdande staten.⁷⁴ Det saknar också betydelse vilket straff som kan följa för brottet enligt svensk lag. Som skäl för en presumtion för anhållande och häktning angavs dessutom de förhållandevis korta fristerna i rambeslutet.⁷⁵

4.2.2 Principen om ömsesidigt erkännande

”Den utfärdande staten ska antas ha goda skäl för sitt agerande.”

Principen om ömsesidigt erkännande grundar sig på tanken att den myndighet i en annan medlemsstat som initierar ett rättsligt förfarande ska förutsättas ha både anledning och behörighet till detta. Genom att skifta terminologi markerar man dessutom att det nya förfarandet är så förenklat att man inte längre kan tala om utlämning. Den stat som i utlämningsärenden kallas den anmodade staten kallas istället för den verkställande staten. Den ansökande staten betecknas den utfärdande staten. Således talas inte längre om utlämning utan om överlämnande. På så sätt understryks att den verkställande staten inte ska granska ansökan utan förutsätta att denna är korrekt. På samma grund är det inte heller tal om en ansökan eftersom utfärdande av arresteringsordern förutsätts bli verkställt.⁷⁶

Tanken med rambeslutet var att all överlämnande mellan länderna inom EU skulle ske med tillämpning av arresteringsordern. Utlämningskonventionerna från 1957, 1995 och 1996 ska alltså inte längre tillämpas mellan medlemsstaterna⁷⁷ men flertalet av de tidigare bestämmelserna återfinns i rambeslutet. Rambeslutet medger fortsatt

⁷¹ LAO 4:5.

⁷² Jfr RB 24:1.

⁷³ Principen förklaras närmare under 4.2.2.

⁷⁴ Prop. 2003/04:7 s. 116.

⁷⁵ Prop. 2003/04:7 s. s. 116.

⁷⁶ Prop. 2001/02:118 s. 5 och 7.

⁷⁷ Art. 25.1.

tillämpning av särskilda avtal som kan finnas mellan vissa av staterna, såsom det nordiska utlämningsavtalet, förutsatt att dessa ytterligare förenklar och underlättar utlämningsförfarandet.⁷⁸

4.2.3 Tillämpningsområdet

”Ingen hänsyn tas till straffskalan i den verkställande staten.”

I artikel 2 i rambeslutet anges tillämpningsområdet för en europeisk arresteringsorder. Denna får utfärdas för brott som enligt den utfärdande statens lagstiftning kan medföra fängelse i åtminstone ett år. Det saknar här betydelse vilket straff som kan påräknas i det enskilda fallet och vad som är det lägsta möjliga straffet enligt straffskalan.⁷⁹ När överlämnande begärs för verkställighet av ett redan utdömt straff krävs att detta uppgår till minst fyra månaders fängelse eller annan frihetsberövande påföljd. Det skiljer sig alltså från utlämning på det sättet att hänsyn inte tas till straffskalan i den verkställande staten.

4.2.4 Förutsättningar för överlämnande

”Överlämnande ska ske om inget annat följer av rambeslutet.”

4.2.4.1 Dubbel straffbarhet

Enligt den nya lagen krävs som huvudregel att den gärning för vilken överlämnande begärs är straffbelagd även i den verkställande staten, s.k. dubbel straffbarhet, men detta modifieras ytterligare i förhållande till den tidigare regleringen.⁸⁰ Rambeslutet innehåller en lista, den s.k. ”listan”⁸¹, över brott för vilka inte får krävas dubbel straffbarhet.⁸² Vissa av brotten i listan motsvaras av brott i BrB, såsom mord, grov misshandel, våldtäkt och rån och andra motsvaras av brott i speciallagstiftning som miljöbrott och narkotikabrott. Vissa av brotten saknar motsvarighet i svensk lagstiftning, exempelvis ”deltagande i kriminell organisation”⁸³. I dessa fall ska alltså ingen prövning göras i fråga om dubbel straffbarhet föreligger. Om den utfärdande staten anger att gärningen omfattas av listan krävs bara att gärningen kan ge åtminstone tre års fängelse i den utfärdande statens lagstiftning. Eller rättare sagt; det är bara för brott som kan ge tre års fängelse eller mer som listan kan användas. Återigen är det alltså den utfärdande statens lagstiftning som blir avgörande och inte den verkställande statens.⁸⁴

⁷⁸ Art. 25.2.

⁷⁹ Prop. 2003/04:7 s. 76f.

⁸⁰ Art. 2.4 och 4.1.

⁸¹ Rambeslutet art. 2.2.

⁸² Art. 2.2.

⁸³ ”Listan”, punkt 1.

⁸⁴ Jfr. 4.2.3.

Som en direkt följd av principen om ömsesidigt erkännande bortfaller alltså kravet på dubbel straffbarhet i vissa avseenden. Alltså, eftersom den verkställande staten har utgå ifrån att den utfärdande staten redan har gjort en bedömning i lagstridighetsfrågan ska det inte bli aktuellt för den verkställande staten att göra en sådan bedömning.

Vid utlämning inom norden finns redan idag inte något generellt krav på dubbel straffbarhet. Utlämning av svenska medborgare kräver dock i vissa fall dubbel straffbarhet samt att brottet är av visst allvarligt slag. Vid utlämning till utomnordiska länder som inte är medlemmar i EU finns alltid krav på dubbel straffbarhet.⁸⁵ Dessutom krävs att brottet enligt svensk lag kan medföra fängelse i åtminstone ett år. Utlämning för verkställighet av frihetsberövande påföljd kan beviljas om det rör sig om minst fyra månaders fängelse. Om övriga förutsättningar är uppfyllda kan svenska medborgare redan enligt den gamla regleringen utlämnas till en annan medlemsstat inom EU.⁸⁶

Den stora skillnaden är egentligen att det som tidigare var ett krav numera blir en möjlighet. För brott som alltså inte omfattas av listan kan dubbel straffbarhet krävas men det är inget absolut krav. Regeringen föreslog dock, vilket senare också fastslogs i lagen, att dubbel straffbarhet ska krävas för det fall att överlämnande begärs för gärningar eller brott som inte omfattas av listan.⁸⁷ Samtidigt innebar rambeslutet ett förhållandevis stort steg i fråga om kravet på dubbel straffbarhet. Krav på dubbel straffbarhet har länge varit en grundläggande förutsättning för utlämnande till utomnordiska stater. Enligt regeringens mening framstod det därför som rimligt att åtminstone inledningsvis begränsa det område inom vilket kravet inte ställs upp och en bra avgränsning ansågs utgöras av listan vilken endast omfattar brott som redan är kriminaliserade som relativt grov brottslighet i praktiskt taget hela EU. Således kom det också att framgå av lagen⁸⁸ att om en utfärdande stat anger att gärningen för vilken överlämnande begärs omfattas av listan så behöver ingen prövning ske i fråga om dubbel straffbarhet föreligger.

Regeringen konstaterade också att eftersom de brott som omfattas av listan i regel utgör grov brottslighet i samtliga medlemsstater borde avskaffande av kravet på dubbel straffbarhet inte innebära någon större förändring i sak.⁸⁹ Således ansåg man inte att det fanns något principiellt hinder mot att upprätthålla kravet på dubbel straffbarhet.

Enligt artikel 4.1 i rambeslutet får överlämnande inte vägras med hänvisning till att det inte finns dubbel straffbarhet i den meningen att den verkställande staten i sin lagstiftning inte föreskriver samma typ av skatter eller avgifter eller att denna inte innehåller samma slags bestämmelser om skatter och avgifter som den utfärdande medlemsstatens lagstiftning. Detta

⁸⁵ AllmL 4 §.

⁸⁶ Prop. 2003/04:7 s. 77.

⁸⁷ LAO 2:2.

⁸⁸ LAO 2:2 2 st.

⁸⁹ Prop. 2000/01:118 s. 17f.

är ingen nyhet utan bestämmelsen finns intagen även i konventionen från 1957 i artikel 2.⁹⁰

4.2.4.2 Förbud mot utlämning av egna medborgare

Som tidigare visats var det redan med det nordiska utlämnings-samarbetet och genom Sveriges tillträde till 1996 års utlämningskonvention möjligt att utlämna svenska medborgare till nordiska länder respektive andra EU-stater. I sak förändrades inte detta med den nya lagstiftningen men denna tillåter inte att svenska medborgare inte överlämnas endast med hänvisning till det svenska medborgarskapet.⁹¹ I samband med tillträdet till 1996 års konvention anförde regeringen att "[d]en minskade gränskontrollen i förening med ökad rörlighet över gränserna i Europa är faktorer som underlättar för den internationella brottsligheten att breda ut sig. Sannolikt är det många gånger en slump i vilket land en misstänkt person grips. Rättegångar med personer från olika länder inblandade kan också förväntas bli vanligare. En annan följd av den ökade internationella rörligheten är att begreppen medborgare och hemvist inte längre är lika naturligt förknippade med varandra. Att vara medborgare i en stat och ha hemvist i en annan är idag inte något ovanligt. Mot den nu tecknade bakgrunden ter det sig inte rimligt att en svensk medborgare som bott en längre tid i en annan EU-stat och där gjort sig skyldig till brott ska kunna undvika lagföring i den staten genom att resa till Sverige. Rättigheten inom EU att bo och arbeta i ett land där man inte är medborgare bör också innebära en skyldighet att i vissa fall underkasta sig det andra landets regler och jurisdiktion."⁹²

Dessutom angavs att det nya systemet naturligtvis också skulle underlätta för svenska åklagare att få medborgare i andra EU-stater överlämnade till Sverige.⁹³ Således ansågs att fördelarna med det nya systemet övervägde nackdelarna och att samma argument gjorde sig påmind även i arbetet med den nya lagen om arresteringsordern. Någon generell möjlighet att vägra överlämnande med hänvisning till det svenska medborgarskapet infördes således inte i den nya lagen. Däremot infördes andra vägransgrunder som i kombination med det svenska medborgarskapet kan utgöra hinder för överlämnande såsom preskription⁹⁴ eller att den som eftersöks för verkställande vill verkställa redan utdömd påföljd i Sverige.⁹⁵ På så sätt särbehandlas svenska medborgare i viss mån men möjligheten att vägra överlämnande endast med hänvisning till medborgarskapet har alltså bortfallit. Vidare anges i propositionen att det i den nya lagen införs ett absolut förbud mot överlämnande för gärningar som helt eller delvis ägt rum i Sverige och om gärningen inte är straffbar här eller om den har preskriberats enligt svensk lag.

⁹⁰ SÖ 1979:13 och prop. 2003/04:7 s. 79.

⁹¹ Prop. 2003/04:7 s. 80.

⁹² Prop. 2000/01:88 s. 30ff.

⁹³ Prop. 2001/02:118 s. 14.

⁹⁴ LAO 2:5 p. 6.

⁹⁵ LAO 2:6.

För svenska medborgare finns dessutom alltid möjlighet att ställa kravet att de återförs till Sverige för verkställande av eventuellt utdömt frihetsstraff.⁹⁶ Dock är det oklart om ett sådant villkor får ställas upp även för icke-svenska medborgare. Möjligen borde ett sådant villkor kunna uppställas om det godtas av den utfärdande staten.

4.2.4.3 Specialitetsprincipen

Specialitetsprincipen innebär som tidigare anförts, i huvudsak två saker. För det första handlar det om förbudet för den ansökande staten att lagföra en person för andra brott än de som omfattas av ansökan eller arresteringsordern. Om denna del av specialitetsprincipen inte fanns, skulle, av uppenbara skäl, kravet på dubbel straffbarhet helt och hållet sakna betydelse. För det andra innebär specialitetsprincipen att det land till vilket en person har blivit utlämnad eller överlämnad, inte får vidareutlämna eller vidareöverlämna personen till tredje land. Även denna andra del kan sägas hänga samman med kravet på dubbel straffbarhet. Genom Sveriges tillträde till 1996 års utlämningskonvention modifierades principen på så sätt att det blev möjligt för en stat att lagföra en utlämnad person för gärningar som inte omfattas av beslutet och som denne gjort sig skyldig till innan beslutet fattades så länge inte gärningarna var belagda med frihetsstraff eller frihetsberövande skyddsåtgärder. Det blev även möjligt att åtala och döma för gärningar som var belagda med frihetsberövande påföljd men i så fall fick dessa påföljder inte verkställas utan den anmodade statens samtycke. Den utlämnade kunde också lagföras för sådana handlingar och frihetsberövas om han själv uttryckligen avstod från tillämpning av specialitetsprincipen. Avståendet skulle lämnas inför de rättsliga myndigheterna i den stat till vilken personen hade utlämnats.⁹⁷

Bestämmelsen om samtycke förtjänar att förklaras närmare. Vid första anblicken kan det te sig märkligt att någon skulle samtycka till att bli lagförd för något som denne uppenbarligen skulle kunna undvika. Förklaringen ligger i att specialitetsprincipens immunitet, som anförts i kapitel 2.4.3, inte är permanent utan varar under en begränsad tid, i många fall 45 dagar. Alltså, om den berörda individen inte, inom 45 dagar från det att det stod denne fritt att lämna den stat till vilken hon blivit utlämnad, också lämnar denna, bortfaller specialitetsprincipens skydd. Eftersom flertalet av de människor som utlämnas gärna stannar i den stat till vilken de utlämnas och på så sätt ändå tillåts förfoga över immuniteten indirekt, finns ingen anledning att inte lagföra dessa människor direkt.⁹⁸ Härigenom kan individen ofta hålla nere sina rättegångskostnader, han eller hon behöver inställa sig vid färre tillfällen och behöver inte anlita en advokat för flera olika rättegångstillfällen. Således är det fråga om ren effektivitet.

Genom införandet av LAO sker egentligen inga större sakliga förändringar i jämförelse med 1996 års konvention. I fråga om s.k. utvidgat överlämnande

⁹⁶ LAO 3:2.

⁹⁷ Se kapitel 3.3.

⁹⁸ Påle 2003 s. 373.

prövas en framställning från den ansökande staten i samma ordning som ett vanligt ärende om överlämnande. Samma sak gäller ärenden om vidareöverlämnande.⁹⁹ När däremot fråga är om vidareutlämning prövas detta enligt AllmL och beslutet tas således i sista hand av regeringen.¹⁰⁰

4.2.5 Hinder mot överlämnande¹⁰¹

I lagen finns vissa hinder mot överlämnande utöver de allmänna hinder som grundar sig på strafftrösklar och dubbel straffbarhet. Dessa hinder är inte uttryckligen uppdelade enligt något särskilt mönster men kan indelas efter om hindret är hänförligt till själva ansökan om överlämnande, till personen som begärs överlämnad eller till gärningen för vilken överlämnande begärs. Slutligen finns hinder hänförliga till personens medborgarskap eller hemvist.

I rambeslutet indelas hinderna efter om dessa är tvingande eller fakultativa. Artikel 3 anger att ”verkställighet av den europeiska arresteringsordern skall vägras” och artikel 4 att verkställighet ”får vägras”. Denna terminologi återkommer inte i den svenska lagen som genomgripande använder sig av uttrycket ”överlämnande får inte beviljas”.¹⁰² Det är således oklart om regleringen ska tolkas i enlighet med rambeslutet eller om det ska tolkas som att den svenska lagen i sin helhet är tvingande. Mindre troligt är väl att samtliga hinder i lagen ska tolkas som fakultativa.¹⁰³

Det framgår dessutom av beaktandesatserna¹⁰⁴ i punkten 12 i rambeslutet att artikel 3 och 4 inte är uttömmande. Dock framgår det inte på vilket sätt dessa kan utvidgas.

4.2.5.1 Hinder hänförliga till själva ansökan LAO 2:3¹⁰⁵

1. En begäran om överlämnande får inte beviljas om begäran är så bristfällig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för prövningen och den utfärdande myndigheten har getts tillfälle att komplettera begäran. Ett beslut att avslå en begäran på denna grund

⁹⁹ LAO 6:8.

¹⁰⁰ LAO 6:9.

¹⁰¹ Observera att terminologin skiljer sig åt mellan rambeslutet och den svenska lagen. Rambeslutet säger ”Skäl till att verkställighet får vägras” medan det i den svenska lagen talas om ”Hinder mot överlämnande”. Möjligen är den svenska benämningen bättre då den verkställande staten inte *tar ett beslut* att inte utlämna utan är *förhindrad*. Detta rimmar bättre med principen om ömsesidigt erkännande.

¹⁰² LAO 2:3-6.

¹⁰³ ”Får inte” är mindre lätt att tolka som fakultativt än ”får”.

¹⁰⁴ De inledande uttalandena i rambeslutet.

¹⁰⁵ Punkterna i kapitel 4.2.5.1 till 4.2.5.4 sammanfaller med hur paragraferna i lagen är uppdelade.

- kan tas av åklagare.¹⁰⁶ Bestämmelsens grund framgår av artikel 15.1 i rambeslutet.
2. När en begäran om överlämnande avser verkställighet av en frihetsberövande påföljd som har utdömts i den eftersöktes frånvaro och utan att denne har kallats till förhandlingen kan som villkor för överlämnande ställas att den eftersökte efter överlämnandet ges möjlighet till en förnyad prövning i sin närvaro. Lämnas inte sådana garantier kan överlämnande vägras. Bestämmelsen bygger på artikel 5.1 i rambeslutet där situationen kallas "utevarodom" (a decision rendered in absentia).¹⁰⁷ Dock ska detta inte likställas med utevarodom i RB 46:15a. Enligt rättsordningen i vissa länder kan en person dömas i sin frånvaro utan hinder av att personen inte personligen kallats till rättegången. I denna situation kan överlämnande vägras.¹⁰⁸ I propositionen diskuteras även möjligheten att vägra överlämnande för avtjänande av livstidsstraff. Detta behandlas närmare nedan.¹⁰⁹
 3. Den eftersökte ska enligt 5:4 överlämnas till annan medlemsstat. Om två eller flera medlemsstater har utfärdat en arresteringsorder avseende samma person kan bara en av framställningarna beviljas. I rambeslutet behandlas den här situationen i artikel 16 som även innehåller bestämmelser angående om en framställning även har gjorts för utlämning till Internationella brottmålsdomstolen. Beslutet ska fattas med beaktande av brottets relativa svårhetsgrad, platsen för dess förövande, datumen för framställningen samt om överlämnande begärs för lagföring eller verkställighet av straff.¹¹⁰ Vidare får den beslutande myndigheten rådfråga Eurojust inför beslutet.¹¹¹ Artikel 16.1 anger att artikel 16 inte ska påverka medlemsstaternas skyldigheter enligt den Internationella brottmålsdomstolens stadga. Reglerna om konkurrerande framställningar har införts i LAO 5 kap. 4 och 5 § § och säger i stort sett att ärendena ska prövas i ett sammanhang och vid samma tingsrätt. Inkommer en ny framställan efter att beslut är taget ska även, på yrkande av åklagaren och efter beslut av HovR eller HD, detta behandlas vid samma tingsrätt om inte det förra har vunnit laga kraft. Ett ärende om utlämning till Internationella brottmålsdomstolen ska alltid ha företräde.
 4. Om den eftersökte ska utlämnas till Internationella brottmålsdomstolen får överlämnande vägras.
 5. Har utlämning skett till Sverige gäller enligt BrB 2:8 att villkor som uppställts vid utlämningen ska gälla här. Således gäller specialitetsprincipen och ytterligare åtal får bara föras och vidareutlämning får bara ske om den utlämnande staten lämnar sin tillåtelse. Dessa begränsningar gäller även när någon blivit

¹⁰⁶ Prop. 2003/04:7 s. 108.

¹⁰⁷ Prop. 2003/04:7 s. 93.

¹⁰⁸ Prop. 2003/04:7 s. 93.

¹⁰⁹ 4.2.5.5.

¹¹⁰ Prop.2003/04:7 s. 130.

¹¹¹ Rambeslutet artikel 16.2.

överlämnad till Sverige enligt en arresteringsorder och gäller gentemot övriga medlemsstater.¹¹² Egentligen kan detta sägas framgå redan av bestämmelsen i BrB men man valde ändå att ta in en uttrycklig bestämmelse i LAO.

4.2.5.2 Hinder hänförliga till personen LAO 2:4

1. Överlämnande får inte beviljas för en gärning som har ägt rum innan den som eftersöks fyllde femton år. Detta hinder grundar sig på artikel 3.3 i rambeslutet som anger att överlämnande inte får ske om den eftersökte på grund av sin ålder, enligt den verkställande statens lagstiftning, inte kan ställas till straffrättsligt ansvar för de gärningar som ligger till grund för arresteringsordern. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i utlämningskonventionerna eller i utlämningslagen som hänvisar mer till en allmän bedömning av ålder i förhållande till humanitära skäl¹¹³ men detta har i praktiken alltid bedömts vara ett minimikrav på straffmyndighet.
2. Av rambeslutet framgår¹¹⁴ att Europakonventionen ska beaktas vid överlämnande. Europakonventionen har ställning som lag i Sverige och regeringen anförde därför att någon bestämmelse som innebär att Europakonventionen ska beaktas egentligen inte skulle behövas.¹¹⁵ Efter påpekande från bland annat lagrådet infördes dock en sådan uttrycklig bestämmelse i LAO 2:4 p.2.¹¹⁶ Förbud mot överlämnande i strid med Europakonventionen borde i ärenden om överlämnande närmast bli aktuell i frågor med anknytning till brottmålsprocessen, snarast artikel 6 i konventionen om rätten till en rättvis rättegång. Även diskrimineringsförbudet och tortyrförbudet kan tänkas bli aktuella.¹¹⁷
3. Enligt artikel 20.1 i rambeslutet får överlämnande vägras om den eftersökte har rätt till immunitet eller privilegier avseende lagföring eller verkställighet av straff. Föreskrifter om immunitet och privilegier i den mening som avses i rambeslutet finns i bland annat regeringsformen och riksdagsordningen. Som exempel kan nämnas riksdagsledamöters åtalsimmunitet, kungens åtalsimmunitet och justitierådets relativa åtalsimmunitet. Grundlagarnas innehåll blir således avgörande för om immunitet kan upphävas och det ankommer på den verkställande rättsliga myndigheten att anhålla hos respektive myndighet om upphävande.¹¹⁸

¹¹² Rambeslutet artikel 21.

¹¹³ AllmL 8 §.

¹¹⁴ Beaktandesatserna punkt 12.

¹¹⁵ Se HD:s dom nr. Ö 1356-03 från den 22 juli 2003.

¹¹⁶ Prop. 2003/04:7 s. 74

¹¹⁷ Se beaktandesatserna punkt 12 och 13 i rambeslutet.

¹¹⁸ Prop. 2003/04:7 s. 72f.

4.2.5.3 Hinder hänförliga till gärningen LAO 2:5

1. Om gärningen omfattas av nåd enligt RF 11:13 utgör detta ett hinder för överlämnande. Lagen säger ”nåd eller annat beslut” och *annat beslut* anses innefatta även amnesti (kollektiv nåd) eller abolition (beslut av regeringen att lagföring inte ska ske).¹¹⁹ Denna bestämmelse bygger på artikel 3.1 i rambeslutet och motsvaras även av artikel 9 i 1996 års konvention. Bestämmelsen finns även i AllmL 10 §.
2. Om det enligt 20:7 RB har meddelats beslut att inte åtala, så kallad åtalsunderlåtelse, eller annat slutligt avgörande som hindrar senare lagföring för samma gärningar får överlämnande vägras. Denna bestämmelse bygger på artikel 4.3 i rambeslutet och återfinns även i AllmL 10 §.
3. Ne bis in idem, det vill säga att den eftersöktes ansvar för samma gärning redan har prövats genom lagkraftvunnen dom och straffet, vid fällande dom, har avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagstiftningen i domstolslandet, återfinns på två olika sätt i den nya lagen. Man skiljer mellan ne bis in idem vad gäller domar från EU och från övriga världen. Domar från EU ska alltid utgöra hinder för överlämnande och domar från övriga världen om dessa hade utgjort hinder mot åtal även i Sverige. Bestämmelsen bygger på artikel 3.2 i rambeslutet. Vidare sägs i propositionen att bestämmelserna skiljer sig åt på så sätt att hinder mot utlämning när fråga är om domar från annan EU-stat är tvingande och att när fråga är om domar från övriga världen, beslutet är fakultativt.¹²⁰ Detta framgår inte alls av lagens ordalydelse och vinner inte heller stöd av något annat uttalande i propositionen.
4. Denna punkt gäller ne bis in idem angående stater utanför EU om den domen hade varit ett hinder för lagföring i Sverige, som beskrivits ovan.
5. Trots att förundersökning har inletts eller åtal väckts finns möjligheten att överföra lagföringen till en annan medlemsstat om inte förundersökningsledaren¹²¹ motsätter sig det. Utgångspunkten är hela tiden var lagföringen lämpligast bör äga rum. Det är dock viktigt att tänka på vad överlämnande kan få för konsekvenser. Exempelvis kan det vara svårt för en målsägande att utkräva skadestånd av en person som blivit överlämnad. Har den som begärs överlämnad inte fyllt arton år bör lagföring ske i Sverige.¹²² I regel ankommer det på åklagaren i ett ärende om överlämnande att informera domstolen om förundersökningsledarens inställning.¹²³
6. Enligt artikel 4.4 i rambeslutet får överlämnande vägras om preskription har inträtt för brottet enligt den verkställande statens

¹¹⁹ Prop. 2003/04:7 s. 87.

¹²⁰ Prop. 2003/04:7. s. 88.

¹²¹ Polis eller åklagare. Se RB 23:3.

¹²² Prop. 2003/04:7 s. 86.

¹²³ Prop. 2003/04:7 s. 86

lagstiftning, förutsatt att brottet omfattas av den statens strafflagstiftning. Redan i samband med Sveriges tillträde till 1996 års konvention ändrades AllmL på så sätt att preskription inte längre utgjorde hinder mot utlämning till andra EU-stater. Undantag gjordes för svenska medborgare. Regeringen anförde då att det som regel borde vara preskriptionstiden i den stat där brottet är förövat som ska vara avgörande för möjligheten att bevilja utlämning.¹²⁴ Då var utlämning av egna medborgare en principiell nyhet för Sverige och det ansågs därför lämpligt att införa ett undantag för svenska medborgare. Detta undantag återfinns även i den nya lagen. Som skäl angavs att redan avskaffandet av dubbel straffbarhet var ett stort steg för Sverige och att möjligheterna att lämna ut svenska medborgare fortfarande borde hållas till ett minimum.¹²⁵

7. Gärningen har ägt rum helt eller delvis i Sverige och är inte straffbar här. Det är naturligt att överlämnande för en gärning som har ägt rum i Sverige inte bör kunna ske i större utsträckning än det hade varit möjligt att här i landet lagföra för gärningen. Har en gärning ägt rum i Sverige ska den som regel också lagföras här. Innebär den brott kvarstår dock möjligheten att utlämna personen för lagförande i annan medlemsstat, om brottet exempelvis har samband med annan brottslighet i det andra landet och lagföringen kan genomföras bättre där.

4.2.5.4 Hinder hänförliga till personens medborgarskap LAO 2:6

1. När en svensk medborgare begärs överlämnad för verkställighet av ett redan utdömt straff får överlämnande inte beviljas om den eftersökte begär att påföljden ska verkställas i Sverige. Om den eftersökte dock vid tiden för gärningen sedan minst två år stadigvarande vistas i den utfärdande staten får en sådan begäran dock bara avslås om det med hänsyn till den eftersöktes personliga förhållanden eller av någon annan anledning finns särskilda skäl till att påföljden verkställs i Sverige. Bestämmelsen bygger på artikel 4.6 i rambeslutet men återfinns inte i AllmL eller 1996 års konvention. Syftet med att överföra verkställighet av straff är att underlätta den dömdes möjlighet till återanpassning efter straffets avtjänande. Detta underlättas om den dömde får avtjäna straffet i den stat där han senare ska leva och bo. Dessutom finns det ett humanitärt skäl till överföring av straff eftersom den dömde då kommer att vistas på en anstalt där hans eller hennes språk talas och det underlättar för anhöriga att besöka vederbörande. Det krävs att den eftersökte uttryckligen begär att få avtjäna straffet i den verkställande staten.¹²⁶ Om den eftersökte dock sedan minst två år efter den aktuella gärningen vistas i den utfärdande staten, framstår det som rimligt att den som valt att bosätta sig i en annan stat, i den

¹²⁴ Prop. 2000/01:83 s. 39.

¹²⁵ Prop. 2003/04:7 s. 89.

¹²⁶ Prop. 2003/04:7 s. 91.

staten även verkställer påföljder som har ådömts honom. För att undvika att hamna i konflikt med förvisningsförbudet i RF anger dock regeringen i propositionen att ett skäl för att använda undantagsregeln även kan vara att den som överlämnas riskerar ett så långt straff att denne i praktiken aldrig kommer att komma tillbaka till Sverige.¹²⁷

2. Andra punkten i paragrafen utgör det undantag som beskrivits ovan och som griper in om den eftersökte sedan minst två år stadigvarande vistats i den utfärdande medlemsstaten.

4.2.5.5 Särskilt om livstidsstraff

I samband med arbetet med den nya lagen om en europeisk arresteringsorder ifrågasatte bland andra Riksåklagaren om det inte i lagen borde införas en möjlighet att som villkor för överlämnande av någon som dömts till eller riskerar att dömas till livstidsstraff, kräva att den utfärdande myndigheten lämnar garantier för att livstidsstraffet inom viss tid kommer att omprövas eller att benådning kan ske. Detta är möjligt enligt rambeslutets artikel 5.2. Möjligheten skulle kunna vara viktig inte minst för att Sverige ska kunna lämna sådana garantier när en åklagare begär någon utlämnad hit.¹²⁸

Regeringen menade dock att utgångspunkten för samarbete om överlämnande – och även för utlämning – är att den verkställande staten inte ska ha några synpunkter på vilket straff som ådömts eller kommer att dömas ut i den andra staten. Detta, menade regeringen, hindrar inte att Sverige ändå skulle kunna lämna sådana garantier i ett utlämningsärende till Sverige.¹²⁹

Som tidigare har redovisats kan den situationen dock uppkomma att en svensk medborgare överlämnas för verkställighet av ett livstidsstraff eller för lagföring av ett brott som kan ge livstidsstraff och att detta i realiteten kommer i konflikt med förbudet i RF 2:7 mot landsförvisning. Möjligheten kvarstår då att överlämna den eftersökte på villkor att denne återförs till Sverige för verkställning av eventuellt frihetsstraff.¹³⁰

4.3 Särskilt om lagrådets kritik¹³¹

I samband med att regeringen lade fram propositionen med förslag på en ny lag om överlämnande enligt en europeisk arresteringsorder riktade främst lagrådet stark kritik, inte i huvudsak mot själva lagförslaget, utan snarare

¹²⁷ Prop. 2003/04:7 s. 92.

¹²⁸ Prop. 2003/04:7 s. 93.

¹²⁹ Prop. 2003/04:7 s. 95.

¹³⁰ Se 4.2.

¹³¹ Prop. 2003/04:7 s. 343.

mot hur ärendet hade behandlats. I media framställdes kritiken som vore den riktad mot själva lagen och därför anser jag det vara befogat att i viss mån redogöra vad som framkom i lagrådets yttrande över lagförslaget.

Inledningsvis nämndes utredningen kring ansvar för terroristbrott som även den grundades på ett rambeslut som hade antagits i förhand av riksdagen. Lagrådet nämnde redan då att beredningen hade skiljt sig från vad som är normalt vid internationella överenskommelser som kräver lagstiftning.¹³² Lagrådet förklarade sig ha förståelse för att det ibland kunde finnas anledning att särbehandla rambeslut i förhållande till andra internationella överenskommelser men att kraven generellt inte borde ställas lägre när det gäller rambeslut än när det gäller andra internationella överenskommelser. Detta, anfördes vidare, gjorde sig i lika hög grad påmint angående förslaget till överlämnande enligt en europeisk arresteringsorder.

Förslaget ansågs vara av stor principiell betydelse eftersom dåvarande utlämningsförfarande avskaffades i förhållande till andra EU-medlemsstater och skulle ersättas av ett system för överlämnande som bygger på en princip om ömsesidigt erkännande. Förslaget innebar bland annat att Sverige åtog sig att överlämna svenska medborgare för gärningar som inte är straffbara i Sverige. Förslaget angick sådana fri- och rättigheter som uppställs i RF 2:12 och som bara får begränsas genom lag. Men så som förslaget var utformat skulle Sverige i princip komma att få godta de avvägningar i sådant hänseende som gjorts i andra länder även om dessa var avvikande från vad som anses försvarligt i Sverige. Således ansåg lagrådet att förslaget borde ha gjorts föremål för en långt mycket större debatt och grundligare beredning än vad som gjordes. Man menade att även om det senare konkreta lagförslaget kom att behandlas på normalt sätt, detta inte kunde läka de eventuella brister som uppkommit i samband med att rambeslutet antogs. Man ansåg sammanfattningsvis att en översyn borde ske över hur systemet med rambeslut lämpligen borde hanteras från svensk sida.¹³³

¹³² Prop. 2002/03:38.

¹³³ Prop. 2003/04:7 s. 345.

5 Praktisk fallstudie – fallet Calle J

5.1 Inledning

Fallet Calle J var inte det första fallet i Sverige att beröra den europeiska arresteringsordern men det är det fall som av någon anledning har fått mest uppmärksamhet. Som beskrivits i inledningen handlar fallet om en ung man, bara 18 år vid det påstådda brottstillfället, som misstänktes för att ha dödat en man på den grekiska semesterön Kos år 2001. Vid tiden för gärningen hade arresteringsordern fortfarande inte trätt i kraft men detta skulle visa sig inte ha någon större betydelse.

Eftersom fallet i praktiken prövades två gånger, en gång enligt AllmL och en gång enligt LAO, fungerar detta som en bra illustration över hur bedömningarna skiljer sig åt.

5.2 Calle och utlämningslagen¹³⁴

Calle J grips nästan omgående i Grekland och sitter häktad i över 200 dagar i väntan på rättegång. Han släpps mot borgen i februari 2002 då han också lämnar landet. Den 6 oktober förklaras Calle J återigen häktad i sin utevaro som misstänkt för mordförsök av en grekisk domstol på Rhodos och blir internationellt efterlyst. Den 23 juni 2004 grips han av svensk polis utanför sitt föräldrahem i Vallentuna. Han anhålls av åklagare i avvaktan på utlämningsframställning från de grekiska myndigheterna.

I tingsrätten yrkade åklagaren att domstolen enligt 23 § lag (1957:668) om utlämning för brott (AllmL) skulle förordna att åklagarens anhållningsbeslut skulle bestå och i andra hand att rätten skulle förordna att åklagarens beslut om reseförbud skulle bestå, i vätan på att de grekiska myndigheterna skulle skicka över en formell utlämningsansökan. Åklagaren anförde att Calle J förklarades häktad i sin utevaro den 6 oktober 2003 av en domstol på Rhodos i Grekland misstänkt för mordförsök på ön Kos den 26 juli 2001.

Calle Js advokat Leif Silbersky bestred yrkandena då han ansåg det grekiska häktningsbeslutet vara uppenbart oriktigt. Någon utredning rörande häktningsbeslutet hade inte företetts varför det inte gick att bemöta misstanken om brott. Silbersky anförde även att det skulle strida mot proportionalitetsprincipen att hålla Calle J fortsatt anhållen då han redan varit frihetsberövad i Grekland i 201 dagar.

Åklagaren uppgav på fråga av ordföranden att han inte kunde lämna några närmare uppgifter om den grekiska domstolens prövning.

¹³⁴ Mål B 2129-04

Domstolen meddelade följande beslut. I AllmL 9 § 3 st. tillsammans med 1996 års konvention finns en presumtion för att rätten ska godta ett beslut om häktning av en grekisk domstol om det inte framgår att beslutet är uppenbart oriktigt. För att domstolen ska kunna göra denna prövning måste det dock krävas att viss utredning presenteras rörande det grekiska domstolsbeslutet. I det här fallet var det således inte möjligt för tingsrätten att pröva huruvida det grekiska beslutet var uppenbart oriktigt. Det fanns därför inte inga förutsättningar för att bifalla åklagarens yrkanden enbart på grundval av det grekiska domstolsbeslutet. Man prövade även om det ändå enligt 23 § AllmL fanns skäl att bifalla yrkandena men eftersom åklagaren inte lyckats konkretisera misstankarna om brott fanns det heller inte enligt denna paragraf några skäl att bifalla yrkandena. Calle J sattes omedelbart på fri fot.

Grekiska myndigheter skickade aldrig över någon formell utlämningsansökan.

5.3 Calle och arresteringsordern¹³⁵

Redan den 8 november 2004 var det så dags igen. Grekland hade genomfört rambeslutet om en europeisk arresteringsorder den 9 juli 2004¹³⁶ och hade genom denna uppenbarligen större chans att få Calle J överlämnad för lagföring.

Efter beslut den 15 oktober 2004 satt Calle J vid tiden för förhandlingen häktad i väntan på eventuellt överlämnande till Grekland från Sverige. Åklagaren hemställde att tingsrätten skulle besluta att Calle J skulle överlämnas till Grekland för lagföring och att han skulle kvarstanna i häkte till dess att beslutet verkställdes. Han anförde vidare.

Den 21 oktober 2004 inkom en fullständig arresteringsorder från Grekland. Denna innehöll en begäran om att Calle J skulle överlämnas till Grekland för lagföring angående tre gärningar. A) Försök till mord (stuckit en annan person med kniv ett flertal gånger), B) Olaga bärande av vapen (burit kniv) och C) Brukande av vapen (använt kniv), alla begångna den 26 juli 2001 på Kos i Grekland.

För att överlämnande ska kunna ske krävas att gärningarna är brottsliga även enligt svensk lag, med undantag för de gärningar som framgår av den så kallade listan.

Gärning A kan i Sverige rubriceras som misshandel, grov misshandel eller försök till mord eller dråp enligt svensk lag. Gärning B torde likställas med brott mot knivlagen. Brottet skulle dock ha varit preskriberat i Sverige och

¹³⁵ Mål nr B 3177-04

¹³⁶ Mål nr B 3177-04 s. 1.

hinder förelåg således för överlämnande avseende denna gärning. Gärning C, att uppsåtligt använda kniv i syfte att begå det grova brottet ”försök till överlagt mord i ett lugnt sinnestillstånd”, motsvarar de svenska brotten misshandel, grov misshandel eller försök till mord eller dråp. Åklagaren menade att det saknade betydelse att Grekland har en specifik brottsrubricering avseende denna typ av gärning som inte överensstämmer med svensk lag.

Försvaret uppgav att gärning C konsumeras av gärning A. Därtill uppgavs att LAO inte var tillämplig med hänsyn till att samma argumentation som använts vid häktningförhandlingen den 15 oktober samma år. Den gick i korta drag ut på följande. Grekland genomförde rambeslutet om en europeisk arresteringsorder den 9 juli 2004. Emellertid framgår det på regeringskansliets hemsida att Grekland har gjort ett förbehåll om att man inte överlämnar sina egna medborgare. På grund av detta förbehåll är Sverige i enlighet med ömsesidighetsprincipen inte bunden av lagen om arresteringsorder i förhållande till Grekland.

Vidare menade man att lagen inte skulle tillämpas på grund av övergångsreglerna till ändringarna i lagstiftningen den 1 januari 2004. I juni samma år inleddes ett utlämningsärende av åklagarmyndigheten gällande Calle J.¹³⁷ Enligt övergångsbestämmelserna till ändringar den 1 januari 2004 i lagen om utlämning för brott gäller äldre bestämmelser i förhållande till en stat som när ärendet inleds inte har genomfört rådets rambeslut. Försvaret menade således att eftersom Grekland inte hade genomfört rambeslutet när utlämningsärendet inleddes så skulle utlämningslagen och inte LAO vara tillämplig.

I samband med detta uttalade åklagaren i sin tur att texten på regeringskansliets hemsida om att Grekland inte överlämnar sina egna medborgare felaktig. Vidare, menade åklagaren, tar ömsesidighetsprincipen inte sikte på detta utan innebär att staterna ska visa ömsesidig respekt för varandras rättssystem. Det skulle därför vara oväsentligt vilka regler som gäller för Grekland.

Dessutom menade åklagaren att det ärende det nu var fråga om inleddes den 5 oktober 2004 när Grekland översände en arresteringsorder. Det ärende försvaret åsyftade avslutades den 24 juni 2004 då tingsrätten hävde åklagarens anhållningsbeslut.

Skulle LAO visa sig tillämplig menade försvaret att överlämnande ändå inte borde beviljas i enlighet med 2 kap. 4 § 2 p. LAO eftersom Calle J då inte kunde vänta sig en ”fair trial”¹³⁸. Det skulle nämligen strida mot Europakonventionen att överlämna Calle J till Grekland eftersom Calle J själv blivit utsatt för brott vid gripandet genom att polisen tilldelat honom slag och sparkar. Vidare uppgavs det att när Calle J konfronterats med målsäganden hade denne spontant sagt att det inte var Calle J som utdelat

¹³⁷ Mål B 2129-04, se även kap 6.2.

¹³⁸ Mål B 3177-04 s. 2.

knivhuggen. Ett vittne hade sagt samma sak vilket senare bekräftats av både vittnet och målsäganden. Härefter hade man ändrat sig och försvaret ville med detta visa att polisen hade påverkat målsäganden och vittnet. Vidare uttalade sig försvaret om viss bevisning i form av en t-shirt som inte skulle ha tillhört Calle J och att den DNA-utredning som gjorts inte var vetenskapligt underbyggd. Slutligen framhöll man att den grekiske åklagare som ursprungligen inte velat väcka åtal mot Calle J med hänvisning till bristande bevisning senare byttes ut mot en annan.

Södra Roslags tingsrätts beslut

Vilken lag är tillämplig?

Från den 1 januari 2004 gäller inte längre AllmL om utlämning till andra EU-stater. I stället gäller LAO. Eftersom den nya regleringen förutsätter att alla stater är anslutna och har genomfört lagstiftningen i sina respektive rättssystem men alla länder inte hann med att införliva reglerna innan den 1 januari 2004 gäller vissa övergångsbestämmelser.¹³⁹ Bestämmelserna innebär att AllmL ska tillämpas till dess den ansökande medlemsstaten har införlivat rambeslutet i sin lagstiftning. Har ett utlämningsförfarande inletts och en medlemsstat senare ansluts till systemet ska de gamla reglerna fortsätta i ärendet framför de nya reglerna om arresteringsorder. Om ärendet inte längre pågår har övergångsregeln inte någon funktion och de nya reglerna ska tillämpas.

Den 23 juni 2004 anhölls Calle J i avvaktan på att en framställning om utlämning från Grekland skulle inkomma. Emellertid kom Grekland aldrig in med någon begäran varför ärendet avbröts den 24 juni 2004 i och med att tingsrätten hävde beslutet om anhållande. Den 9 juli 2004 började systemet med arresteringsorder att tillämpas i förhållande till Grekland. Den 5 oktober 2004 inleddes ett ärende om överlämnande genom att Grekland enligt 4:1 LAO översände en europeisk arresteringsorder genom Schengens informationssystem (SIS). Ärendet inleddes således efter att Grekland tillträtt det nya systemet och LAO skulle således tillämpas i målet.

Föreligger hinder mot överlämnande?

Medlemsstaterna ska i princip verkställa varje europeisk arresteringsorder enligt principen om ömsesidigt erkännande. Överlämnande får vägras endast i de fall en sådan rätt följer direkt eller indirekt av rambeslutet. Reglerna återfinns i LAO 2:1 där det framgår att den som eftersöks ska överlämnas om inte annat sägs i lagen eller i någon annan lag.

En svensk domstol ska inte i sak pröva det häktningsbeslut eller den dom som ligger till grund för arresteringsordern. Överlämnande får endast vägras om det följer av LAO eller av någon annan lag. Överlämnande får exempelvis inte beviljas om den som eftersöks är svensk medborgare och

¹³⁹ Mål B3177-04 s. 5 f.

brottet skulle vara preskriberat enligt svensk lag.¹⁴⁰ Ett annat skäl kan vara att överlämnande skulle strida mot Europakonventionen.¹⁴¹ Vidare upprätthålls kravet på dubbel straffbarhet frånsett de gärningar som omfattas av den så kallade ”listan”. Dessutom krävs att vid överlämnande för lagföring att straffet för det aktuella brottet överstiger ett års frihetsberövande enligt strafflagen i det land som har utfärdat arresteringsordern.

Det grekiska brottet försök till överlagt mord vid sina sinnens fulla bruk (gärning A) motsvaras av det svenska brottet försök till mord eller dråp. Enligt grekisk lag är frihetsberövande påföljd i mer än ett år föreskrivet för brottet.

Gärning B motsvaras i svensk rätt av brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål. I Sverige gäller för ett sådant brott en preskriptionstid av två år.

När det gäller gärning C finns inget motsvarande brott i Sverige. I arresteringsordern avses användande av kniv för att begå gärning A. Detta motsvaras av det svenska brottet försök till mord eller dråp varvid ett vapen används. Att Grekland har en specifik brottsrubricering avseende brukande av vapen, som inte överensstämmer med svensk lag, saknar betydelse i detta sammanhang.

Således är kravet på dubbel straffbarhet och minimistraff uppfyllt vad angår gärning A och gärning C. Dock kan överlämnande inte beviljas för gärning B enligt LAO 2:5:6 eftersom den eftersökte är svensk medborgare och brottet hade varit preskriberat enligt svensk lag.

Calle J hävdade dessutom att ett överlämnande skulle strida mot EKMR eftersom han i strid med artikel 6 i konventionen inte skulle få en rättvis rättegång. Domstolen menade dock att för att en sådan avslagsgrund ska kunna bli tillämplig krävs påtagliga omständigheter som pekar på detta. Grekland är ansluten till EKMR och ingenting hade framkommit som gav anledning att tro att rättegången i Grekland skulle komma att genomföras på ett sätt som skulle strida mot konventionen. Dessutom är det inte domstolens sak att pröva det häktningsbeslut som ligger till grund för arresteringsordern.

Tingsrätten fastslog således att Calle J kunde utlämnas till Grekland för lagföring med undantag för gärning B. Calle J hade begärt att verkställighet av ett efter överlämnandet eventuellt frihetsstraff skulle få avtjänas i Sverige och Grekland hade avlämnat en sådan garanti. Som särskilt villkor för överlämnandet angavs därför att Calle J enligt 3:2 LAO skulle återföras till Sverige för verkställighet av eventuellt frihetsstraff.

¹⁴⁰ LAO 2:5:4 och rambeslutet artikel 4.4.

¹⁴¹ LAO 2:4:2.

Fallet överklagades till Svea Hovrätt som anslöt sig till tingsrättens bedömning och avslog överklagandet.¹⁴² Domen överklagades även till Högsta domstolen men prövningstillstånd meddelades inte.¹⁴³

5.4 Analys

Fallet visar på två saker av principiellt intresse. Hur ska övergångsbestämmelserna tolkas när ett ärende om utlämning har inletts men inte är fullständigt genomfört?

Vad säger egentligen principen om ömsesidigt erkännande eller ömsesidighetsprincipen?

5.4.1 Är målet res judicata?

Försvaret menade när överlämning, i ”andra rondan” istället begärdes med hjälp av en arresteringsorder att målet borde avvisas på grund av att det redan var avgjort. Man hänvisade till det mål om utlämning som initierats redan i juni 2004 med att Calle J greps av svensk polis.

Det är uppenbart att Grekland insåg sitt misstag eller i alla fall insåg att man skulle ha långt mycket bättre utsikter att få Calle J överlämnad i stället för utlämnad. Om man hade kommit med kompletterande uppgifter i målet hade domstolen kunnat fatta ett avgörande beslut. Det hade då blivit omöjligt att återkomma senare med en arresteringsorder. Istället avvisades målet och blev således aldrig slutligen avgjort. Enligt vanliga regler om avvisning står det helt klart att målet inte är slutgiltigt avgjort och att det går bra att återkomma i ärendet.

Frågan är dock om det verkligen var den här typen av ärenden kommissionen hade i åtanke när man skrev övergångsreglerna. Troligtvis hade man inte förutsett att situationen skulle komma att uppstå. Reglerna bör ta sikte på det fall att ett ärende om utlämning inleds i samband med att arresteringsordern införs i det aktuella landet och att dessa ärenden ska fortgå som ett utlämningsärende. Klart är att arresteringsordern skulle gå att använda även i fall som rörde brott begångna redan innan arresteringsordern men det är inte helt säkert att man skulle ha möjlighet att avbryta ett redan inlett utlämningsärende för att sedan återkomma med en arresteringsorder. Oaktat kommissionens intentioner står det emellertid klart att svenska domstolar kommer att tolka bestämmelserna på det sätt som gjordes i det här fallet. I praktiken lär väl dessa fall bli fåtaliga om situationen ens upprepas någon gång.

¹⁴² Mål nr. Ö 9128-04.

¹⁴³ Mål nr. Ö 34-05.

5.4.2 Principen om ömsesidigt erkännande

Reciprocitetsprincipen innebär att en stat behandlar andra stater på samma sätt som man själv blir behandlad. Med andra ord att man exempelvis kan tänka sig att lämna ut sina egna medborgare bara till de länder som själva ämnar överlämna sina medborgare. Detta är närmast den linje försvaret håller i fallet men som synes utan framgång.

Åklagaren å sin sida menar att principen om ömsesidigt erkännande helt och hållet ersätter reciprocitetsprincipen, på det sättet att det inte spelar någon roll hur andra länder väljer att tillämpa rambeslutet. Det enda som har betydelse är att varje land erkänner de andra medlemsländernas rättsliga avgöranden.

Tingsrätten menar i sin tur att denna är skyldig att tillämpa LAO eftersom även Grekland har tillträtt den nya ordningen. Man menar att det inte ankommer på den svenska domstolen att bedöma huruvida eventuella villkor i den grekiska nationella lagstiftningen påverkar tillämpningen av den svenska lagen. Argumentationen återkommer tyvärr inte i hovrätten varför det är svårt att säga vad som egentligen gäller. Troligtvis hade väl försvaret fortsatt att argumentera för sin linje om man trott sig ha fog för sin inställning.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Fallet kommenteras ytterligare i kapitel 8.

6 Arresteringsordern i Europa

6.1 Inledning

Den 1 januari 2004 trädde lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder som bygger på rådets rambeslut av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder i kraft. I samband med att rambeslutet godkändes av Sveriges riksdag begärde riksdagen att regeringen i sin kommande proposition skulle lämna en redogörelse för hur en uppföljning av rambeslutets tillämpning skulle ske. Regeringen uttalade i propositionen att man avsåg att under 2005 återkomma till riksdagen med en redogörelse för hur berörda myndigheter i Sverige tillämpat den nya lagstiftningen.¹⁴⁵ Utvärderingen resulterade i en regeringsskrivelse som överlämnades till riksdagen den 15 december 2005.¹⁴⁶

6.2 Lagprövning i vissa medlemsstater

I Finland, Frankrike, Grekland och Ungern har arresteringsordern prövats i högsta instans utan att någon av domstolarna har underkänt arresteringsordern. Däremot har denna ifrågasatts i Tyskland, Polen, Belgien, Tjeckien och på Cypern.

6.2.1 Tyskland

Den 18 juli 2005 ogiltigförklarade den tyska författningsdomstolen den tyska lagstiftning som avsåg att genomföra rambeslutet i Tyskland. Rambeslutet ger varje medlemsstat relativt stora möjligheter att vägra överlämnande för lagföring i vissa situationer. Författningsdomstolen i Tyskland fann att den tyska lagen på ett oproportionerligt sätt strider mot den tyska författningens förbud mot utlämnande av egna medborgare. Detta gällde bland annat för gärningar som begåtts helt eller delvis i Tyskland. Vidare gavs inte tillräckliga möjligheter att vägra överlämnande om gärningen prövats tidigare och det ansågs dessutom att den tyska lagstiftningen om arresteringsordern stred mot rätten till domstolsprövning. Tyska medborgare kan således inte överlämnas från Tyskland innan ny lagstiftning genomförts vilket uppskattas ske under våren 2006.

¹⁴⁵ Prop. 2003/04:7 s. 164.

¹⁴⁶ Skr. 2005/06:62.

6.2.2 Polen

Den polska konstitutionen förbjuder utlämning av egna medborgare och rambeslutet genomfördes utan att konstitutionen ändrades. Detta kunde göras då man terminologiskt skilde mellan utlämning och överlämnande. Författningsdomstolen i Polen fann emellertid den 27 april 2005 att den polska lagstiftningen avseende rambeslutet inte var förenlig med det konstitutionella förbudet. Dock finns i den polska konstitutionen en möjlighet att skjuta upp den tid under vilken en med konstitutionen oförenlig bestämmelse inte ska gälla. Denna tidpunkt sattes till den 4 november 2006 och man räknar med att konstitutionen ska hinna ändras innan dess. Fram till detta datum får polska domstolar således inte vägra överlämnande på den grund att lagstiftningen inte är förenlig med konstitutionen.

6.2.3 Belgien

I Belgien utmanades den nya lagstiftningen av en frivilligorganisation den 22 juni 2004. Organisationen ansökte hos författningsdomstolen om att lagstiftningen skulle förklaras ogiltig. Författningsdomstolen fann dock att inte bara den belgiska lagstiftningen utan att hela rambeslutet i och för sig ifrågasattes av organisationen. Man konstaterade också att EG-domstolen är behörig att meddela förhandsbesked när det gäller rambeslut och två av organisationens frågor hänsköts dit. Dels ifrågasattes det om rambeslutet är förenligt med artikel 34 i EU-fördraget som stadgar att rambeslut får antas för tillnärmning av lagstiftning inom unionen och dels om rambeslutet är förenligt med artikel 6 i EU-fördraget och med särskilda principer och likabehandling och icke-diskriminering. EG-domstolen har ännu inte prövat ärendet.

6.2.4 Tjeckien

I Tjeckien har ett antal parlamentsledamöter vänt sig till den tjeckiska författningsdomstolen med två frågor om den tjeckiska arresteringsorderlagen. Frågorna gäller dels hur hänvisningen till mänskliga rättigheter i den tjeckiska konstitutionen förhåller sig till ett överlämnande enligt en arresteringsorder, dels hur lagen förhåller sig till principerna om reciprocitet och legalitet. Domstolen har ännu inte avgjort ärendet.

6.2.5 Cypern

Den 7 november 2005 fann högsta domstolen i Cypern att överlämnande av egna medborgare från Cypern strider mot konstitutionen. I nuläget arbetar man med förslag till ändringar av konstitutionen.

6.3 Arresteringsordern i Sverige

Syftet med arresteringsordern är att skapa ett enklare och snabbare förfarande än det som gäller vid utlämning och att utveckla det rättsliga samarbetet inom EU. Syftet är även att främja möjligheterna att utreda och beivra brott och att detta ska kunna ske med bibehållen rättssäkerhet. I det följande presenteras regeringens bedömning av om syftena med arresteringsordern hittills har uppnåtts vad gäller dels fall där Sverige är utfärdande stat och dels fall där Sverige är verkställande stat.

I regeringens utvärdering pekas fyra huvudsakliga områden ut som är oklara eller har fungerat mindre väl och som således är i behov av förändring.

- Efterlysningar som har gjorts på annat sätt än genom Schengens informationssystem (SIS).
- Utlämning till övriga nordiska EU-stater.
- Utgångspunkten för beräkning av tidsfristen inom vilken tingsrätten ska fatta beslut om överlämnande.
- Frågan om muntligt samtycke ska jämföras med skriftligt samtycke till överlämnande.

Tidsfrister

Tingsrättens beslut ska som regel fattas inom trettio dagar från gripandet och beslutet kan överklagas till HovR och till HD. Åklagarmyndigheten framförde att den ordning för överklagande som valts kan skapa svårigheter för Sverige att iakttä de tidsramar som rambeslutet anger för ett ärende om överlämnande. I samband med detta angav även domstolarna att det ansågs otillfredsställande att domstolarna är bundna av en tidsfrist när åklagare inte är det. I lagen anges bara att beslut ska fattas inom trettio dagar men ingen tidsfrist anges för när åklagare senast måste ta upp ärendet till prövning. Domstolen blir således begränsad av en tidsfrist de inte själva har möjlighet att påverka och hålla sig inom. Av 4:3 LAO framgår dock att åklagare ska bedriva utredningen skyndsamt och beakta den tidsfrist som kan komma att gälla för tingsrätten. Vid några domstolar har också angetts i häkttningsbeslutet när åklagarens framställning senast måste ha kommit in för att domstolen ska kunna meddela sitt beslut inom föreskriven tid.

Regeringen gjorde därför bedömningen att det inte fanns skäl att frånga den reglering som valdes när lagstiftningen antogs.

Efterlysningar som har gjorts på annat sätt än genom Schengens informationssystem (SIS)

I vanliga fall har en eftersökt person efterlysts genom Schengens informationssystem (SIS) av den utfärdande staten innan det blir fråga om ett ärende om överlämnande från Sverige. Fråga uppkom dock om vad som gällde om en person var efterlyst genom Interpol men ingen arresteringsorder var utfärdad.

Utgångspunkten för att ett ärende om överlämnande enligt en arresteringsorder ska inledas är att en arresteringsorder har utfärdats och att arresteringsordern är känd i den stat där personen påträffas. Dock klargörs i övergångsbestämmelserna till lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder att en registrering av en utländsk arresteringsorder i SIS ska likställas med en arresteringsorder i avvaktan på att en fullständig order översänds. Då tillämpas alltså lagen trots att någon arresteringsorder i formell bemärkelse ännu inte skickats till Sverige. Även registreringar i SIS som gjorts enligt det gamla systemet om utlämnande ska jämföras med en arresteringsorder.

I samband med utvärderingen uttryckte åklagarmyndigheten att det finns utrymme för att tolka lagen så att det för efterlysningar som har gjorts via Interpol inte ger tillräckliga förutsättningar för att inleda ett ärende och frihetsberöva en eftersökt person i Sverige innan en arresteringsorder har utfärdats i den andra staten. Detta skulle i så fall innebära att efterlysningar från medlemsstater som inte deltar i SIS inte ges samma betydelse som SIS-efterlysningar. Dock är uppgifterna i systemen identiska och åklagarmyndigheten ville därför ha in ett förtydligande i lagen som anger att även efterlysningar via Interpol kan användas som underlag för att inleda ett ärende om överlämnande.

Utlämning till övriga nordiska EU-stater

Det nya samarbetet med grund i rambeslutet avser att ersätta alla tidigare utlämningsförfaranden. Medlemsstaterna får emellertid fortsätta att tillämpa eller skapa nya system som är mer långtgående än rambeslutet. För Sveriges del innebär detta en fortsatt tillämpning av NordL.

Om en person grips i Sverige med anledning av en europeisk arresteringsorder som har utfärdats i Danmark eller Finland inleds ett ärende om överlämnande enligt en europeisk arresteringsorder.¹⁴⁷ Om sedan myndigheten i den utfärdande staten istället vill att ärendet ska handläggas enligt det nordiska utlämningsarbetet får den svenske åklagaren besluta om detta så länge frågan inte redan har underställts rättens prövning. Detta parallella förfaringsätt kan ibland skapa problem vid tillämpningen, både för svenska åklagare och deras nordiska kollegor.

Justitieministrarna i Norden bestämde den 13 juni 2002 att de nordiska reglerna om utlämning skulle ses över och därefter inleddes ett arbete med

¹⁴⁷ Se bl. a. mål nummer Ö 4502-05 om överlämnande till Finland.

en ny nordisk utlämningsordning, eller en nordisk arresteringsorder. Konventionens genomförande bereds just nu inom regeringskansliet.

Utgångspunkten för beräkning av tidsfristen inom vilken tingsrätten ska fatta beslut om överlämnande

Tidsfristen inom vilken beslut om överlämnande normalt ska fattas utgår från tidpunkten då den eftersökta personen grips. Det händer emellertid att den eftersökta redan är frihetsberövad på annan grund eller att denne själv inställer sig till förhör. I sådana situationer gäller enligt den svenska regleringen ingen uttrycklig tidsfrist utan då tillämpas det allmänna skyndsamhetskravet som framgår av lagen.¹⁴⁸ I samband med utvärderingen framfördes att detta var alltför otydligt och borde ses över vilket kommer att ske i samband med arbetet med den nordiska arresteringsordern.

Frågan om muntligt samtycke ska jämföras med skriftligt samtycke till överlämnande

Ett beslut om överlämnande ska, om den misstänkte har samtyckt till överlämnandet, lämnas inom tio dagar från det att samtycket gavs. Enligt FAO¹⁴⁹ 10 § ska ett sådant samtycke lämnas skriftligen. Dock bör muntligt samtycke inför domstol kunna ge samma rättsverkningar. Även detta kommer att ses över i samband med arbetet med den nordiska arresteringsordern.

¹⁴⁸ LAO 4:3.

¹⁴⁹ Förordning (2003:1178) om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

7 Jämförelse – från utlämning till överlämnande

7.1 Inledning

Denna jämförelse är tänkt att återknyta till de inledande kapitlen och kommer därför i stort sett att begränsas till att jämföra hur regleringarna skiljer sig åt vad gäller *kravet på dubbel straffbarhet, förbudet mot utlämning av egna medborgare* samt *kravet på upprätthållandet av specialitetsprincipen*. Jämförelsen begränsas i stort sett till att behandla 1996 års utlämningskonvention och Sveriges tillträde till denna, i förhållande till införandet av den europeiska arresteringsordern.

7.2 Dubbel straffbarhet

Kravet på dubbel straffbarhet är inte absolut vad gäller den nya regleringen med en europeisk arresteringsorder men det var det inte heller enligt 1996 års utlämningskonvention. I konventionen anges i art. 3.1 att en stat inte kan vägra utlämning med hänvisning till att det saknas dubbel straffbarhet om den ansökande staten i sin utlämningsbegäran rubricerat det aktuella brottet som konspiration eller deltagande i kriminell organisation och brottet straffbelagt med fängelse i minst ett år i den ansökande statens lagstiftning. Det var dock möjligt för en stat att reservera sig mot bestämmelsen. Då var staten istället tvungen att kriminalisera de gärningar som avsågs och på så sätt göra dessa utlämningsbara.

Den europeiska arresteringsordern skiljer sig inte speciellt mycket i detta avseende utan är snarare en utvidgning av det som tidigare gällde. Enligt arresteringsordern kan överlämnande vägras men hänvisning till kravet på dubbel straffbarhet så länge inte den utfärdande staten angett att den aktuella gärningen omfattas av "listan" och kan ge mer än tre års fängelse enligt den utfärdande statens lagstiftning.

Straffets svårhetsgrad har således höjts från ett till tre år men å andra sidan finns ingen möjlighet att reservera sig mot listan eller mot att överlämna en person för någon eller några av de gärningar som denna omfattar.

7.3 Utlämning av egna medborgare

Uppluckringen av förbudet mot att utlämna egna medborgare är inte heller någon principiell nyhet i det svenska rättssystemet. Redan enligt NordL var det möjligt att utlämna svenska medborgare om dessa hade gjort sig skyldiga till särskilt svår brottslighet eller sedan minst två år stadigvarande vistats i den stat till vilken utlämning begärdes. Liknande regler kom att införas i AllmL sedan Sverige tillträtt 1996 års konvention och det blev i

och med denna möjligt att utlämna svenska medborgare till övriga EU-länder på samma grunder som till övriga Norden, förutsatt att de personer som utlämnades fick avtjäna sitt eventuella frihetsstraff i Sverige.

Den största skillnaden mellan utlämningsförfarandet och arresteringsordern i den här delen är att arresteringsordern inte lämnar något utrymme för någon skönmässig bedömning i varje enskilt fall. Enligt AllmL är utlämning en möjlighet vilket framgår av ordalydelsen ”får efter beslut av regeringen utlämnas”¹⁵⁰ men regeringen kan alltid som sista utväg vägra utlämning bara med hänvisning till det svenska medborgarskapet. Det svenska medborgarskapet kan numera inom EU bara tjäna som grund för avslag av en begäran om verkställande om det aktuella brottet skulle ha varit preskriberat enligt svensk lag.

7.4 Specialitetsprincipen

Specialitetsprincipen förändras inte nämnvärt med införandet av arresteringsordern. Den ansökande staten kan fortfarande bara åtala för gärningar som omfattas av den utfärdade arresteringsordern och behöver ytterligare tillstånd för att åtala för andra gärningar som kan rendera frihetsstraff eller för verkställighet av ett sådant.

När det är fråga om så kallat utvidgat överlämnande prövas en framställning från den ansökande staten i samma ordning som ett vanligt ärende om överlämnande. Samma sak gäller ärenden om vidareöverlämnande. När däremot fråga är om vidareutlämning, alltså utlämning till stater utanför EU, prövas detta enligt AllmL och beslutet tas således i sista hand av regeringen.

7.5 Övriga jämförelser

Terminologi

Terminologin är ändrad i det nya systemet. Framförallt vill man med detta signalera att det inte längre är tal om att godkänna en begäran om utlämning. Den verkställande staten ska i princip bara verkställa ett beslut om överlämnande som redan har tagits av myndigheterna i den utfärdande staten.

Principen om ömsesidigt erkännande

Principen om ömsesidigt erkännande, som är förhärskande enligt den nya regleringen, skiljer sig avsevärt från reciprocitetsprincipen. Medan reciprocitetsprincipen innebär att en stat bara är skyldig att vidta de åtgärder i samband med utlämning som andra stater i motsvarande mån åtar sig att

¹⁵⁰ AllmL 1 §.

vidta, lämnar inte rambeslutet om arresteringsordern något sådant utrymme för de enskilda staterna. Varje enskild stat är i princip skyldig att följa rambeslutet oavsett hur andra stater kan tänkas agera. Detta framgår tydligt av målet om överlämnande av Calle J som har beskrivits ovan.

Strafftröskeln

Enligt 1996 års konvention beviljades utlämning endast för brott som kunde ge minst sex månaders fängelse enligt den anmodade statens lag. Motsvarande nivå för den ansökande statens lag låg på ett års fängelse. Enligt det nya systemet med en europeisk arresteringsorder tas ingen som helst hänsyn till den verkställande statens straffsatser. Strafftröskeln ligger på ett års fängelse med utgångspunkt endast i den utfärdande statens lagstiftning.

8 Kommentarer och synpunkter

Under arbetet med den här uppsatsen har jag jobbat mycket med förarbeten, oftast i form av propositioner. Propositionerna har i regel som uppgift att vara en slutlig bedömning från regeringens sida över hur man anser att ett visst ärende ska behandlas samt att redovisa hur andra remissinstanser har bedömt frågan. Slutligen argumenterar man för sin ståndpunkt, i alla fall teoretiskt, i syfte att få Riksdagens godkännande av sitt lagförslag. Det som slår mig är hur sparsam argumentationen ofta är. Utlämningsinstitutet är i ständigt förändring, en förändring som till synes hela tiden rör sig mot uppmjukande av de förbud som tidigare gällde. Under utredningsarbetet med systemet om en europeisk arresteringsorder hänvisas nästan uteslutande till arbetet med tillträdet till 1996 års konvention och man verkar mena att eftersom exempelvis kravet på dubbel straffbarhet redan har i stort sett försvunnit i förhållande till den övriga nordiska länderna och mjukats upp avsevärt i förhållande till de andra EU-staterna så finns det ingen anledning att inte mjuka upp reglerna ytterligare. Det är dock väldigt sällan som man anger några egentliga sakliga argument. Tvärtom uttalas följande i de inledande övervägandena i propositionen angående Sveriges tillträde till 1996 års konvention: ”När det gäller utlämning av svenska medborgare kommer det alltid att i det enskilda fallet vara möjligt att avslå en framställning med hänvisning till det svenska medborgarskapet.” [...] ”Följaktligen kommer det aldrig, med den föreslagna reservationen, att finnas någon skyldighet att lämna ut svenska medborgare.”¹⁵¹ Detta angavs som ett tungt vägande skäl för att tillträda konventionen och uttalades alltså så sent som våren 2001.

Retoriken är lustig. Med 1996 års konvention öppnades möjligheten att utlämna svenska medborgare. I den senare propositionen angående rambeslutet om arresteringsordern är det därför lätt att motivera att löpa linan ut och helt slopa möjligheten att vägra utlämna svenska medborgare bara med hänvisning till medborgarskapet. Eftersom ett nästan är två, är ett nästan tre osv. Skälen för att ha möjlighet att utlämna svenska medborgare redovisas förvisso¹⁵², men inte skäl för att helt slopa möjligheten att inte lämna ut med hänvisning till medborgarskapet, så som det var i 1996 års konvention. Principiellt är skillnaden väldigt stor mellan att faktiskt alltid ha möjlighet att vägra att utlämna svenska medborgare med hänvisning till medborgarskapet och att aldrig ha denna möjlighet.

Det viktigaste argumentet för införandet av den europeiska arresteringsordern med allt vad den innebär är trots allt den fria rörligheten inom EU och detta är ett argument som jag inte har några problem med att

¹⁵¹ Prop. 2000/01:83 s. 27.

¹⁵² Prop. 2001/02:118 s. 14.

köpa. Naturligtvis åtföljs friheten och möjligheten att röra sig fritt inom unionen, att arbeta och bosätta sig var man vill, med skyldigheten att underkasta sig respektive lands lagstiftning. Å andra sidan är detta egentligen ett argument som fungerar på vilken stat eller vilket brott som helst, alldeles oavsett om det rör sig om en EU-stat eller inte. Den som frivilligt beger sig till ett annat land, vilket som helst, är skyldig att informera sig om och underkasta sig det landets lagstiftning. Om man där gör sig skyldig till brott verkar det naturligt att man återförs till den staten för lagföring och verkställande av eventuellt frihetsstraff. Möjligheten att få avtjäna sitt straff i hemlandet ser jag dock som något enbart positivt. Med största sannolikhet kan detta underlätta rehabilitering och återanpassning i samhället.

Målet angående överlämnande av Calle J visar att skillnaden mellan reciprocitetsprincipen och principen om ömsesidigt erkännande är större än vad som beskrivits tidigare under 4.1. Resonemanget är hämtat ur Lindells bok där denne skriver: "Övergången från utlämning till överlämnande (i enlighet med principen om ömsesidigt erkännande) innebär i princip att vi – vid överlämnande – blott verkställer en utländsk arresteringsorder, medan vi vid utlämning – eller framställning härom – själva *beslutar* om utlämning. I praktiken är skillnaderna emellertid begränsade. Enligt överlämnandelagen skall svenska myndigheter sålunda fortfarande "bevilja" överlämnande (dvs. det är i vart fall inte fråga om något mer ovillkorat "erkännande")."¹⁵³

Personligen tror jag att man blandar ihop begreppen. Reciprocitetsprincipen behöver inte alls vara satt ur spel bara för att man även tar hänsyn till principen om ömsesidigt erkännande. Principen om ömsesidigt erkännande tar sikte på att de domar och beslut, alltså de domar och beslut som en arresteringsorder vilar på, som tas i en annan medlemsstat ska förutsättas vara korrekta och accepteras av svenska myndigheter. Detta hindrar inte att svenska myndigheter behandlar varje enskild ansökan om överlämnande med beaktande av reciprocitetsprincipen. Man kan ju enkelt föreställa sig att ett häktningsbeslut taget i en annan EU-stat accepteras som giltigt i Sverige även om man väljer att ändå inte lämna ut en eftersökt egen medborgare på den grunden att den andra staten inte heller gör det.

Därmed inte sagt att reciprocitetsprincipen verkligen ska beaktas i fall om överlämnande, bara att principen om ömsesidigt erkännande inte automatiskt kan ersätta reciprocitetsprincipen eftersom de båda principerna verkar inrikta sig på två olika saker.

Generellt sett anser jag att kritiken som, främst i massmedia, har riktats enbart mot den europeiska arresteringsordern är överdriven. Denna kritik skulle ha varit mer befogad om den hade kommit i samband med Sveriges tillträde till 1996 års utlämningskonvention. Skillnaden mellan arresteringsordern och konventionen är, enligt min åsikt, mycket mindre än skillnaden mellan hur reglerna såg ut innan konventionen tillträdde och därefter. Det är i och med tillträdet till den konventionen som kravet på dubbel straffbarhet och förbudet mot utlämning av egna medborgare till

¹⁵³ Lindell 2005 s 162.

länder utanför Norden börjar luckras upp på allvar. Rambeslutet, och den därpå följande lagen, om en europeisk arresteringsorder ser jag mer som en naturlig utveckling av utlämningsarbetet inom den Europeiska unionen.

Litteraturförteckning

Offentligt tryck

Proposition 1913:50 med förslag till lag angående utlämning av förbrytare sam till lag om ändring i 1 kap. strafflagen.

Proposition 1959:72 med förslag till lag om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge m.m.

Proposition 2000/01:83. Sveriges tillträde till 1996 års EU-konvention om utlämning.

Proposition 2001/02:118. Sverige antagande av rambeslutet om en europeisk arresteringsorder och om överlämnande mellan medlemsstaterna.

Proposition 2003/04:7. Lag om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

Ds 2000:3. Sveriges tillträde till 1996 års EU-konvention om utlämning.

Skr. 2005/06:62. Tillämpningen i Sverige av den europeiska arresteringsordern.

Sveriges överenskommelser med främmande makt

SÖ 1977:12. Europeiska konventionen om bekämpande av terrorism.

SÖ 2001:49. Konvention upprättad på grundval av artikel K.3 i fördraget om Europeiska unionen om utlämning mellan Europeiska unionens medlemsstater.

Böcker och artiklar

Falk, Per, *Straffrätt och territorium. Studier i internationell straffrätt*. Stockholm 1976

Hagströmer, Johan, *Svensk straffrätt*. Första bandet. Uppsala 1901-1905

Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*. Uppsala 2001

Lindell, Bengt (red.), *Straffprocessen*. Uppsala 2005

Pelin, Lars. *Internationell skatterätt i ett svenskt perspektiv*. Lund 2004

Påle, Karin, *Villkor för utlämning*. Uppsala 2003

Bergman, Cecilia och Strömberg, Peter. "*Förhandlings- och lagstiftningsarbete om rambeslut inom EU:s tredje pelare, särskilt om den europeiska arresteringsordern*", SvJT 2003 s. 480-494.

Övrigt

EGT C 332 E, 27.11.2001

EGT L 190, 18.7.2002

Rättsfallsförteckning

NJA 1989 s 498

Mål nr B 2129-04

Mål nr B 3177-04

Mål nr Ö 1356-03

Mål nr Ö 4502-05